

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ШІСТДЕСЯТ ШОСТІ ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

21-22 червня 2022 р.

**Україна, Тернопіль - Польща, Переворськ
2022**

УДК 001 (063)

Шістдесят шості економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 21-22 червня 2022 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Львів : ФО-П Шпак В.Б. – 107 с. – ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, Think Global Ternopil;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, здобувач Університету митної справи та фінансів.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2022

© Автори статей 2022

*Аровіна Марина Павлівна,
кандидат наук з державного
управління, Український
гуманітарний інститут, м. Буча*

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АВТОРИЗОВАНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАТОРІВ В УКРАЇНІ

Європейський шлях розвитку економіки нашої держави передбачає підвищення ступеню взаємної відкритості та довіри у міжнародних економічних відносинах. Тому важливим є приєднання України до програми співпраці митниці і бізнесу через авторизовані економічні оператори (АЕО). Програма, ініціатором впровадження якої є Всесвітня митна організація, має на меті узгодження певних стандартів безпеки у контексті спрощення світової торгівлі. За 17 років дії до програми АЕО приєдналися більше половини держав світу [1]. В Україні робота щодо адаптації законодавства і процедур стосовно митної сфери до практики та стандартів Європейського союзу триває з 2015 р., а в 2021 р. зареєстровано перший авторизований економічний оператор. На цей час створена національна нормативно-правова база, де визначено статус АЕО, його види, критерії отримання, умови оцінки відповідності, спрощення і переваги, які отримує суб'єкт господарювання тощо [2].

Згідно діючому законодавству АЕО – підприємство-резидент, учасник міжнародного ланцюга постачань, який відповідає встановленим митними органами вимогам, має статус АЕО через авторизацію, та право використовувати переваги та спеціальні спрощення [2, ст. 12]. Авторизація може бути двох типів – В і С, яку підприємство обирає самостійно.

Проаналізуємо спільне і специфічне цих двох типів АЕО (табл.1). З таблиці бачимо, що тип С надає можливість отримати полегшення при митному оформленні, тип В більш спрямований на підтвердження надійності підприємства.

Таблиця 1. Аналіз переваг АЕО різних типів

Переваги АЕО	Тип В	Тип С
Виконання митних формальностей в першочерговому порядку	+	+
Отримання повідомлення про те, які товари обрано для проведення митного огляду в пункті пропуску до моменту їх переміщення через митний кордон	+	—
Зниження ступеня ризику під час здійснення митного оформлення товарів	+	+
Використання спеціально визначеної смуги руху в пункті пропуску	+	+
Використання національного логотипу АЕО	+	+
Спеціальне спрощення «самостійне накладення пломб спеціального типу»	+	—

Дані табл.1 свідчать, що будь-який статус АЕО в Україні надає можливість спрощення митного оформлення підприємствам, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Це, в свою чергу, дозволяє економити час та витрати на митні процедури, підвищувати ефективність зовнішньоекономічної діяльності та конкурентоспроможність. Так, за даними державної митної служби України, економія часу на транзитні переміщення та остаточну доставку може складати 29% [3]. Вигоду отримують суб'єкти господарювання, які здійснюють експортні та імпорتنі операції: на 38% покращується безпека продукції завдяки зменшенню крадіжок, на 26% підвищується рівень відповідності вимогам споживачів, а саме зменшення скарг покупців та здійснюється на 20% кількості нових клієнтів, практично наполовину зростає прозорість даних щодо всього ланцюга постачання товарів та на 30% збільшується своєчасність інформації щодо руху товарів [3].

Проте, незважаючи на безумовні плюси використання, слід зазначити, що темпи розвитку інституту АЕО в нашої державі є вкрай низькими (табл.2).

Таблиця 2. Динаміка кількості АЕО у деяких країнах [4, 5]

Країна	Кількість АЕО, одиниць	
	2018	2022
Україна	-	1
Молдова	114	120
Чехія	*	270
Польща	866	938
Європейський союз (27 держав)	17112	17088

* - немає даних

З таблиці 2 ми бачимо, що наша країна значно відстає не тільки від держав Європейського союзу, а також від Молдови – країни, яка розвивається. В той же час ми бачимо, що у 2022 році загальна кількість підприємств зі статусом АЕО в ЄС складає більш ніж 17 тис. одиниць, тобто у середньому на кожну державу припадає приблизно 600 одиниць. Цей показник може бути орієнтиром для нашої країни. Для опрацювання шляхів його досягнення необхідно визначити основні фактори, які стримують збільшення кількості АЕО в Україні.

Перш за все мова йде про обмеження, встановлені діючим законодавством щодо кількості підприємств, які можуть проходити авторизацію одночасно у перші три роки впровадження інституту АЕО [2]. Практично до грудня 2022 р. цей показник не може перебільшувати 30 компаній. Також слід відмітити, що процес авторизації у середньому триває 150-180 днів.

По-друге, рівень поінформованості національних суб'єктів зовнішньо – економічної діяльності щодо впровадження інституту АЕО. Так, за даними ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», у 2020 році 74,5% опитаних експортерів та 73,7% імпортерів не знали що таке «Авторизований економічний оператор». Найменш освіченими щодо АЕО за секторами економіки були сільськогосподарські підприємства (73%), а за розміром – мікро та малі підприємства (більше 70%) [6, с.285-286]. Кількість бажаючих отримати статус АЕО серед великих підприємств більш ніж вдвічі перевищувала цей показник серед малих: 30,2 проти 13,7 відсотків.

По-третє, відсутність необхідної інфраструктури безпосередньо на пунктах пропуску через державний кордон України. Наприклад, перевага «використання спеціально визначеної смуги руху в пункті пропуску

через державний кордон України...», за інформацією з відкритих джерел, стане доступною не раніше 2023 року [7].

Таким чином, за результатами досліджень можна зробити наступні висновки. Розвиток інституту АЕО є перспективним напрямком розширення міжнародних економічних стосунків між Україною та багатьма країнами за рахунок його світового використання та визнання. Мінімізація дії факторів, які стримують розповсюдження АЕО в Україні, дозволить значно підвищити безпеку, прозорість, швидкість та ефективність міжнародних торговельних операцій для національних компаній.

Література:

1. Видано перший сертифікат АЕО в Україні. Державна митна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://cutt.ly/2JSpgkx> (дата звернення: 01.06.2022).
2. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів : Закон України від 02.10.2019 р. № 141-IX : станом на 16 черв. 2022 р. URL: <https://cutt.ly/0JSsq5> (дата звернення: 10.06.2022).
3. АЕО в інфографіках. Державна митна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://customs.gov.ua/aeo-infographics> (дата звернення: 15.06.2022).
4. Сдерживающие факторы АЕО. Логос пресс. Молдова. URL: http://logos.press.md/1287_08_1/ (дата звернення: 14.06.2022).
5. Authorised Economic Operators – Querypage. Taxation and Customs Union. URL: <https://cutt.ly/SJSxgQ0> (дата звернення: 10.06.2022).
6. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очкування бізнесу. 2020. Київ : ГО «Ін-т екон. дослідж. та політ. консультацій». 304 с. URL: <http://surl.li/cdomk> (дата звернення: 10.06.2022).
7. Кількість претендентів на статус АЕО у 2022 році значно зросте в результаті нових спрощень – думка. Interfax Україна. URL: <http://surl.li/cdomr> (дата звернення: 16.06.2022).

*Велика Олена Володимирівна,
аспірант кафедри Міжнародного
обліку та аудиту, Державний
вищий навчальний заклад
«Київський національний
економічний університет
ім. В. Гетьмана»*

*Науковий керівник:
Галенко Оксана Миколаївна,
доктор економічних наук,
професор, ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ГЕНЕЗИЗУ ФІНТЕХ-ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Системна трансформація глобального фінансового ринку в умовах динамічного поширення інформаційних технологій та діджиталізації економічної діяльності об'єктивно вимагає від національних урядів реалізації комплексних заходів державного регулювання ринкового обігу фінтех-продуктів та відповідного його інституційного забезпечення. Не можемо не відзначити і таких ідентифікованих експертами Всесвітнього економічного форуму і компанії Oliver Wyman переваг фінтех-продуктів як: значне розширення доступності фінансових сервісів для споживачів, зниження цін на них, удосконалення системи ризик-менеджменту і диверсифікація фінансових ризиків, конвергенція зусиль учасників глобального фінансового ринку, а також формування висококонкурентного ринкового середовища. Так, на сьогодні не більше 30 компаній у світі спроможні забезпечити оперативний експорт своїх продуктів і послуг з причин відсутності на багатьох регіональних ринках платформ масштабування BaaS, браку у партнерів інтерфейсів прикладного програмування з відкритим кодом, а також недосконалості регуляторного середовища в частині швидкого проведення незалежного ліцензування на нових сегментах.

Між тим, як свідчить міжнародний досвід, сучасна система регулювання ринкового обігу фінтех-продуктів нашою є низка вагомих перешкод. Насамперед слід відзначити правову невизначеність у питаннях кваліфікації суб'єктів правопорушень, суб'єктів юридичної відповідальності, правового статусу фінтех-компаній та застосування існуючих норм, а також визначення інструментарію правового регулювання фінтеху в частині відносин по лінії «людина – машина» та «машина – машина». Окремої уваги заслуговують і такі перешкоди, як-от: транскордонний характер діяльності фінтех-компаній з відсутністю їх жорсткої територіальної прив'язки до місця надання послуг чи продукування фінтех-продуктів; кроссекторальність фінтех-індустрії з наданням клієнтам комплексних пакетів фінансових послуг; висока складність прогнозування негативних наслідків регулювання фінтеху та забезпечення балансу інтересів держави, споживачів, інвесторів і фінтех-компаній.

На сьогодні, згідно результатів досліджень «Innovative technology in financial supervision (suptech) – the experience of early users» та «The suptech generations», здійснених фахівцями Інституту фінансової стабільності Банку міжнародних розрахунків, функціонує своєрідна інституційно-регуляторна мережа глобальної фінтех-індустрії. Її репрезентують 39 національних наглядових органів у 31 країні світу, котрі більшою чи меншою мірою застосовують технології SupTech. З-поміж них, зокрема, Національний банк Австрії, Австралійська комісія з цінних паперів та інвестицій, Управління грошового обігу Гонконгу, Центр аналізу фінансових транзакцій та звітів Канади, Центральний банк Малайзії, Комісія з цінних паперів і бірж США, Орган пруденційного і резолюційного нагляду Франції та ін. При цьому усі вони в останні роки активно розвивають міжнародну координацію і співпрацю, що активізує процеси поширення у світових координатах технологій SupTech та їх глобальну уніфікацію і стандартизацію.

Принагідно відзначимо також, що Великобританія, як один з глобальних лідерів за показниками розвитку фінтех-інновацій та криптовалютної інтеграції, має нині найбільш розгалужену систему інституцій, наділених функціональними повноваженнями у сфері регулювання ринкового обігу фінтех-продуктів. Так, поряд з Управлінням з фінансового регулювання тут функціонує також Казначейство

Великобританії. Водночас з 2013 р. у діючій у цій країні моделі фінансового регулювання Twin Peaks функції щодо імплементації національної системи пруденційного регулювання та контролю за дотриманням економічними суб'єктами діючих правил поведінки на національному фінансовому ринку були розділені між Управлінням пруденційного регулювання та Управлінням з фінансового регулювання. Окрім того, важливу роль в інституційно-регуляторній системі ринкового обігу фінтех-продуктів Великобританії відіграють також профільні комітети з фінансової монетарної політики Банку Англії, а також Управління з конкуренції і ринків, що є запорукою ефективного регулювання сфери фінтех-інновацій.

Так, Великобританія в особі Управління з фінансового регулювання у 2015 р. у числі перших запровадила на своїй території режим регуляторної «пісочниці» у рамках проєкту Project Innovate. У рамках даного проєкту фінтех-компанії здобули широкі можливості не тільки оперативного тестування розроблених інноваційних продуктів, послуг та бізнес-моделей на реальному ринку у безпечному і сприятливому регуляторному середовищі, але й суттєвого скорочення часового періоду виходу на ринок та значного зниження рівня трансакційних витрат з причин відсутності обов'язкового ліцензування та м'якого контролю з боку органів державного фінансового менеджменту. Водночас чітке визначення заходів захисту прав споживачів у випадку виникнення проблемних ситуацій дало змогу мультиплікувати розвиток британського фінансового ринку з приведенням у відповідність його регуляторних норм зі структурною динамікою фінтех-компаній за дотримання при цьому найвищих норм забезпечення безпеки клієнтів.

Характеризуючи режим регуляторної «пісочниці», слід відзначити, що він діє на сьогодні у близько 20 країнах світу, водночас близько 30 юрисдикцій оголосили в останні роки про свої рішучі наміри вже найближчим часом запровадити даний тип регуляторного режиму для фінтех-компаній.

Узагальнюючи, можемо зазначити, що пріоритетними інструментами національного рівня є запровадження режимів регуляторної «пісочниці». При цьому регуляторно-наглядові органи переважної більшості держав, залучених у загальносвітові процеси ринкового обігу фінтех-продуктів, намагаються у будь-який спосіб

досягти оптимального балансу між ризиками їх запровадження та структурною динамікою розвитку фінтеху як одного зі стратегічних напрямів розбудови фінансової екосистеми глобального типу.

*Величко Катерина Андріївна,
студентка, Одеський національний
економічний університет*

ЕЛЕКТРОННЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Актуальністю обраної теми є перехід підприємствами до електронного документообігу, аби полегшити та зменшити витрати часу на ведення та оформлення первинної документації. На сьогоднішній день, документообіг може здійснюватися в будь-якому вигляді, адже для цього є всі підстави. Однак, оскільки електронна система не є досконалою, працівники різних сфер діяльності стикаються із різноманітними проблемами, пов'язані з веденням електронної документації.

У відповідності до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1], первинні облікові документи можуть бути складені як в паперовому так і в електронному форматі і повинні мати обов'язкові реквізити, якщо інше не передбачено окремим законодавчим актом. Звичайно, електронні документи мають ряд переваг. До них можна віднести зменшення фінансових витрат на ведення документації, швидкість у виправленні документів, у доступі до них та обміні ними з партнерами, незалежно від місця знаходження адресата тощо.

До початку ХХІ століття, ведення обліку в електронному форматі не був широковикористовуваним, як сьогодні. В основному, підприємства здійснювали документообіг у паперовому вигляді. Однак зі стрімким розвитком технологій, пристосовуючись до нових умов, з'явилася потреба у впровадженні електронного документообігу шляхом використання комп'ютерної техніки. Однією з головних проблем, з якою зіткнулися підприємства, стало введення первинних документів

з паперового носія та обробка цієї інформації в графічному вигляді. Здійснити перенос даних можливо лише за допомогою сканеру, який, в свою чергу, пришвидшує процес введення та зменшує затрати людської праці. Проблема полягає в подальшій обробці даних для комп'ютерної бухгалтерської системи, що вже є дуже трудомістким, оскільки сутність документу може бути втрачена. Аби уникнути такої проблеми, варто:

- по-перше, встановити більш потужну систему обробки відсканованих даних;
- по-друге, розробити форму документів, яка була б стандартною, щоб подальша обробка після сканування була швидшою;
- по-третє, оформлення документу друкованими літерами також пришвидшило би його обробку [2].

Наступною проблемою може стати псування чи видозміна документу під час його зберігання. Напевно, кожна людина стикалася з подібною проблемою і єдиним рішенням було повернення документу до колишнього вигляду шляхом перероблення його від самого початку. Добре, коли видалений файл мав невеликий об'єм, але, якщо робота була трудомісткою, дуже прикро починати все знову. Отже, вирішенням міг би стати захист документу з використанням різних апаратних і програмних засобів. Щодо апаратних засобів захисту, ними можуть бути відповідні штрих-коди, ключі та технології із застосуванням біометрії. Програмними засобами є паролі, які встановлені на право доступу до документу, електронні підписи і створення резервних копій. Також засоби захисту могли би стати у нагоді, за умови доступу до інформації, з боку користувачів системи, не маючих на цього права. Тому варто заздалегідь обрати користувачів, які будуть мати доступ до відповідної інформації.

Ведення електронного документообігу дійсно спрощує життя українським підприємцям, і станом на 2020р. електронним підписом було підтверджено близько 4 млн. операцій. Однак, це є дуже великою проблемою для підприємців, які працюють із закордонними партнерами, адже український електронний підпис дійсний лише на території нашої держави і не визнається, поки що, за кордоном, так само як і закордонний електронний підпис, який не дійсний в Україні. Єдиним рішенням є підписання договору про взаємне визнання

електронних підписів і запровадження єдиних стандартів для обміну даних. Наразі, жодного договору з країнами ЄС не укладено, але Україна не втрачає надії і має намір на укладання двосторонньої міжнародної угоди [3].

Підсумовуючи все вищесказане, варто звернути увагу на вдосконалення ведення електронної документації шляхом встановлення більш потужних систем обробки даних, використання відповідних ключів та штрих-кодів, які забезпечуватимуть безпеку зберігання інформації, а також налагоджування взаємозв'язку із країнами ЄС, аби українські підприємці могли використовувати електронні підписи за кордоном.

Література:

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 10.06.2022).
2. А. О. Ніколашин. Проблеми електронного документообігу та шляхи їх вирішення. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/problemi-elektronного-dokumentooobigu-ta-shlyahi-ih-virishennya.html> (дата звернення 10.06.2022).
3. А. Вернигора. Проблеми і перспективи електронного документообігу України з країнами ЄС. URL: <https://blog.liga.net/user/avernyhora/article/40415> (дата звернення 10.06.2022).

*Діденко Валерія Олександрівна,
студентка, Одеський національний
економічний університет*

*Науковий керівник:
Артюх Оксана Валентинівна,
доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
бухгалтерського обліку і аудиту,
Одеський національний
економічний університет*

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Державна митна служба України – це центральний орган виконавчої влади, який уповноважений на державному рівні здійснювати митний контроль.

До того органи Державної митної служби України, виконують такі основні завдання згідно чинного законодавства, як:

- забезпечення реалізації державної митної політики, куди також входять завдання із безпеки на митниці, створення вигідних та сприятливих умов для роботи з іншими країнами, підтримання рівня балансу між заходами контролю та спрощенням законної торгівлі (економічна функція)
- превентивна діяльність із запобігання правопорушенням, пов'язаним із незаконним обігом товарів, послуг через митницю, контрабанди, порушенням митних правил, а також взаємодія із органами влади щодо розслідуванням злочинів, пов'язаних із митною діяльністю (функція безпеки та превентивна функція)
- надання пропозицій на розгляд Міністру фінансів щодо реалізації державою її митної політики, враховуючи зібрані дані та проведення аналізу (законотворча та аналітична функції).
- підготовка кваліфікованих кадрів особового складу для здійснення відповідного та законного контролю, зростання професіоналізму у митних органах (освітня діяльність) [1].

Слід зазначити, що сьогодні у зв'язку з воєнним станом з країни виїхало більше 7 млн. громадян та погіршилися умови ведення економічної діяльності. Тому, впевнені, що митний контроль на сучасному етапі має бути більш спрощеним з метою підвищення його ефективності та зменшення втрат держави під час війни.

Окрім основних контрольних функцій, передбачених законодавством, можна виділити функції, характерні для військового часу, а саме: боротьба із правопорушеннями, пов'язаними із корупцією в митних органах; організація та спрощення порядку перевезення товарів для забезпечення країни найбільш важливими «стратегічними товарами» та пришвидшення логістики всередині країни.

Узагальнюючи функціонал митного контролю під час війни, можна зауважити, що основним питанням митного контролю є дотримання всіх правил та стандартів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності [2].

Митний контроль України прямо пов'язаний з експортно-імпортними операціями та є фактично економічними «воротами» України для інших країн.

Сучасна митна політика України є досить гнучкою, але не можна не відмітити низку недоліків та зауважень, які прямо чи опосередковано впливають на прозорість зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання та в цілому на «привабливість» держави з боку інших країн. До таких вад можна віднести наступні: корупція (приховування інформації від митних та податкових органів щодо товарообігу; контрабанда; вивезення осіб, що підлягають призову до Збройних сил України; зловживання владою як привілейованих осіб, так і керівного складу митних органів); недосконале законодавство у сфері митної справи (досить велика кількість правопорушень у сфері інтелектуальної справи; наявність суперечок між законами України та внутрішніми наказами, правилами; відсутність інтеграції українського законодавства із законодавством країн Європейського Союзу) низька пропускну можливість митниці через технічні, кадрові та інші питання (це обумовлює гальмування економічної активності України); неналежне матеріально-технічне забезпечення та інформаційне забезпечення митниці, відсутність швидких інтегрованих баз даних для обробки інформації.

Для вирішення наведених проблемних питань уявляється доцільним:

- переробити чинне законодавство з урахуванням міжнародного досвіду для усунення можливості використання корупційних схем;
- підвищити кваліфікацію працівників митної служби та матеріально-технічні умови праці;
- покращити інформаційне забезпечення органів митного контролю;
- удосконалити інтеграційні процеси стосовно надання та накопичення інформації в базах даних, необхідних для здійснення контрольних функцій митними органами;
- створити програми реформування процедури митного оформлення та її реалізація.
- підвищити рівень фінансування процесів реформування та модернізації органів митного контролю до вимог міжнародних стандартів.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зауважити, що питання перспектив розвитку митного контролю є одним із важливих, оскільки якість митного контролю, спрощена система декларування товарів на митниці, правильно розроблена законодавча база обумовлює поповнення бюджету України, захист внутрішнього ринку від контрабанди та неякісних та заборонених товарів, можливість спростити бюрократичні процедури. Вирішення проблемних питань митного контролю надасть Україні значні перспективи для інтеграції країни у світову економіку, підвищить її авторитет на міжнародній арені.

Література:

1. Положення про Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06. 03.2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>
2. Про Державну митну службу України: Указ Президента України № 1145/96 від 29.11.1996, остання редакція від 30.04.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text>

*Дундук Олена Олександрівна,
студентка, Одеський національний
економічний університет*

*Артюх Оксана Валентинівна,
доктор економічних наук, професор
кафедри бухгалтерського обліку та
аудиту, Одеський національний
економічний університет*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Контроль за виконанням бюджетів бюджетних установ, перевірка доцільності витрачання бюджетних коштів відповідно до кошторисних передбачень, аналіз повноти і доцільності використання майна, своєчасності та повноти платежів, стану розрахунків здійснюється на підставі бухгалтерської звітності, яка є досить різноманітною, регламентованою за формою і змістом.

Дослідження правових аспектів складання звітності в бюджетних установах є метою даної публікації.

При формуванні показників звітності бюджетних установ необхідно керуватися законодавчими та нормативними документами, які регламентують методологічні засади звітної інформації. До основних з них належить Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999р. за № 996-IV, статтею 11 якого визначено, що форми фінансової звітності бюджетних установ та фінансової звітності про виконання бюджетів установлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики [1].

Бюджетні установи та організації складають і подають значно більшу кількість форм звітності ніж комерційні підприємства. Це пояснюється необхідністю контролю держави за витрачанням

бюджетних коштів їх розпорядниками та контролю за збереженням державного майна.

Бюджетна звітність суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі призначена для контролю за виконанням кошторису установ. Її кількість та форми затверджені наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку складання фінансової, бюджетної та іншої звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів» № 44 від 24.01.2012 р. [2]. Бюджетна звітність розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів подається розпорядникам вищого рівня з відміткою органів Держказначейства про її відповідність даним обліку про виконання бюджетів.

Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття крім законодавчо визначених форм фінансової звітності, додають до форм річного звіту «Звіт про виконання кошторису Фонду». До того ж головні розпорядники коштів державного або місцевих бюджетів можуть установлювати для підвідомчих установ додаткові довідки до пояснювальної записки та отримувати від них додаткову звітну інформацію, не передбачену Порядком складання звітності.

Звітним періодом для складання річної бюджетної звітності є бюджетний період, який становить один календарний рік, якщо не визначено інший період. Звітним періодом для установ, які створені протягом звітного року, є період від створення установи до кінця року. Звітним періодом установ, що ліквідуються, є період з початку року до часу ліквідації установи.

Форми бюджетної звітності заповнюються за всіма передбаченими позиціями, графами, рядками. За відсутності даних незаповнені статті прокреслюються або заповнюються нулями. Додаткові статті та показники у форми фінансової звітності вводити забороняється. Не допускається також проставлення додаткових кодів економічної класифікації видатків, які не включені до відповідних форм бюджетної звітності.

Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів господарюючого суб'єкта (у тому числі страхової компанії)

за звітний період [3]. Складання та подання фінансової звітності є обов'язковим для усіх установ (організацій) незалежно від форми власності. Не виключенням є й бюджетні установи, фінансова звітність яких характеризує фінансовий і майновий стан, а також відображає результати їх діяльності.

Мета, склад, зміст та принципи підготовки фінансової звітності бюджетних установ регулюються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС) 101 «Подання фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2009 р. №1541. Механізм розкриття інформації за статтями фінансової звітності регулюється Порядком заповнення форм фінансової звітності в державному секторі, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 28.02.2017 р. №307.

Основним завданням фінансової звітності бюджетних установ є відображення стану майна та результатів діяльності під час виконання кошторису. Іншими словами, фінансова звітність бюджетних установ відображає результати розпорядження коштами та майном держави уповноваженими на це суб'єктами відносин у сфері господарювання.

Крім того, органи виконавчої влади та міністерства у межах своєї компетенції відповідно до галузевих особливостей розробляють на базі НП(С)БОДС різні внутрішні регламенти щодо складання фінансової звітності.

Так, міністерства і відомства, що мають в управлінні різні підприємства, організації, установи загальнодержавної та комунальної власності, розробляють на єдиних методологічних засадах галузеві положення, вказівки й рекомендації щодо окремих специфічних ділянок бухгалтерського обліку та звітності, затверджують галузеві форми первинних документів та облікових реєстрів.

Наприклад, Виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування України з метою дотримання єдиних принципів, методів, процедур при відображенні операцій в обліку та звітності Фонду соціального страхування України розробляється Положення про облікову політику Фонду соціального страхування України, яким керуються робочі органи Фонду (управління та відділення) при веденні бюджетного обліку та складанні звітності.

Також слід відмітити, що важливим напрямом законодавчої діяльності в регулюванні бюджетного обліку та складання звітності є остаточне нормативно-правове закріплення правил формування облікової політики. Грамотна організація процесів складання та подання бухгалтерської фінансової звітності є запорукою ефективності діяльності установ та організацій, що отримують кошти державного бюджету.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що огляд законодавчих та інших нормативно-правових актів дозволив узагальнити існуючі вимоги до складання звітності в бюджетних установах та уможливити подальші дослідження у напрямку вдосконалення методичних засад фінансової звітності.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р. № 996-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
2. Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів: Наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р. № 44. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

*Зайцева Марина Ігорівна, студентка,
Одеський національний
економічний університет*

*Науковий керівник:
Артюх Оксана Валентинівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бухгалтерського
обліку і аудиту,
Одеський національний
економічний університет*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сьогодні неможливо уявити будь-яку сферу діяльності людини без використання сучасних цифрових технологій. В умовах діджиталізації відбулися суттєві зміни в системі бухгалтерського обліку, а саме в технології здійснення облікового процесу, складанні звітностей, проведенні контролю та управлінні процесами.

Розвиток цифрових технологій дозволяє значно скоротити час на процес збору інформації, підвищити швидкість, обсяг її обробки та зберігання. Слід зазначити, що процеси цифровізації змінили існуючу систему та породили декілька специфічних проблем, які потребують вирішення.

Після проведення аналізу теми було визначено, що в системі бухгалтерського обліку перспективно застосовувати такі сучасні технології: хмарні технології, технології програмних робіт та штучного інтелекту, технології блокчейн, технології роботи з великими масивами даних, інтернет речей.

На нашу думку, одним із найефективнішим напрямів розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифровізації є технологія блокчейну. Використання крипто активів є новим унікальним явищем з великим майбутнім.

Застосування технології блокчейну веде до створення реєстру або облікової книги записів про події у цифровому середовищі [1]. Технологія дозволяє створити базу даних з високим рівнем захисту від фальсифікації

чи знищення записів. Дані неможливо підробити, оскільки кожен новий запис здійснює підтвердження вже існуючих ланцюжків. Щоб змінити певні дані, потрібно змінювати інформацію в усіх інших блоках. При цьому, так як система розподілена, актуальна інформація про записи в ній зберігається у всіх її учасників і автоматично оновлюється при внесенні будь-яких змін.

Сьогодні блокчейн можна розглядати як початок революції в методах обліку, зокрема системи облікової реєстрації господарських операцій. На жаль, поки що офіційне застосування крипто активів в економіці залишається юридичне нерегульованим, а крипто індустрія потребує ще удосконалення.

Також ще одним перспективним напрямом є застосування хмарних технологій в бухгалтерському обліку. Хмарні технології – це технології роботи з даними онлайн, а не на жорсткому диску комп'ютера.

Найбільша перевага технології в тому, що користувач має вільний доступ до даних, незалежно від того, де він знаходиться та який пристрій використовує. Крім цього, доступ до хмари можна надати не тільки редактору, а й іншим людям.

При застосуванні хмарних технологій зменшуються витрати на закупівлю серверного обладнання, апаратних і програмних рішень та можливі оперативні зміни конфігурації корпоративної IT-інфраструктури залежно від поточних потреб.

Завдяки хмарним обчисленням дані організації можна аналізувати усією командою, робити прогнози, покращувати їх і приймати найкращі бізнес-рішення. Автоматизація бухгалтерського обліку з використанням «хмарних» технологій є одним із надійних і прогресивних підходів для вирішення сучасних облікових завдань.

Отже, попри деяку незрозумілість, недовіру та неприйняття, все ж таки уряди країн, центральні банки держав та багато компаній розуміють важливість віртуального світу, займаються дослідженнями технологій, намагаються осмислити їх переваги та створити всі умови для впровадження технологій.

Таким чином, сфера бухгалтерського обліку найбільш гостро потребує інновацій. Перераховані вище технології чудово відповідають вимогам сьогодення та мають бути впроваджені в бухгалтерський облік, задля його розвитку.

Література:

1. Соколова Т. Н., Волошин І. П., Петрунін І. А. Переваги та недоліки технології блокчейн. *Економічна безпека та якість*. 2019. № 1 (34). С. 49-52.
2. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. *Галицький економічний вісник*. 2021. №1. С. 70-76.

*Корнута Олена Володимирівна,
кандидат технічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний
технічний університет
нафти і газу*

*Васильківський Ярослав Андрійович,
здобувач вищої освіти
ОС «Бакалавр», Івано-Франківський
національний технічний
університет нафти і газу*

СУТНІСТЬ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В ІТ СФЕРІ

Нематеріальне стимулювання розвитку персоналу в ІТ сфері є одним з нефінансових способів виділити працівника. Воно спрямоване на задоволення мотиву збереження соціального статусу працівника в колективі завдяки залишенню за ним робочого місця чи посади; на підвищення соціального статусу працівника в колективі в результаті одержання ним вищої, більш відповідальної посади, посилення зацікавленості працівника самим процесом опанування нових знань, умінь та навичок; на поглиблення інтересу до професійного спілкування з професіоналами як в організації, так і поза її межами.

При розробці системи нематеріального стимулювання розвитку персоналу в ІТ сфері необхідно враховувати кілька основних аспектів, наприклад, мотиваційна система повинна бути спрямована на розвиток найбільш пріоритетних напрямків діяльності підприємства; система

нематеріального стимулювання розвитку персоналу спрямована на залучення всіх співробітників організації; необхідне оновлення стимулюючих програм, ефект новизни, тобто заохочення не повинні ставати звичайним явищем, тому що однакові мотиваційні програми тільки пригнічують співробітників, тому, раз в півроку варто придумати якусь нову мотиваційну програму; також потрібне використання різних інструментів і підходів при розробці системи.

При впровадженні методів нематеріального стимулювання розвитку персоналу можливі помилки. Тому варто дотримуватися певних правил, наприклад, враховувати, що не завжди те, що підходить для адміністрації та керівництва, може бути застосовано для персоналу; спробувати обрати ті інструменти нематеріальної мотивації персоналу, які будуть ефективні у компанії; завжди пам'ятати про головну мету компанії, а також при виробленні системи заохочення враховувати особистісні характеристики працівників, зокрема, вік та побажання.

З точки зору розвитку персоналу участь працівників в управлінні підприємством вигідна як найманим працівникам, так і їх роботодавцям. Так, залучення персоналу до управління виробництвом сприяє задоволенню потреби працівника у визнанні та самоствердженні, збереженню, а в ряді випадків й підвищенню його соціального статусу у трудовому колективі. Участь працівника в управлінні організацією спонукає його до постійного підвищення рівня своєї професійної майстерності, оскільки прийняття обґрунтованих управлінських рішень вимагає високого рівня компетентності.

Отже, якими б правильними та вчасними не були рішення керівників, ефект від них може бути отримано тільки тоді, коли вони вдало втілені у справи працівниками підприємства. А для цього необхідно, аби співробітники були зацікавлені в результатах своєї праці. Нематеріальне стимулювання розвитку персоналу – приклад небайдужості керівництва до своїх підлеглих. Заходи соціального характеру дозволяють побудувати довірливі відносини та стабільний мікроклімат в компанії.

Література:

1. Мотивація персоналу: додайте бізнесу ефективності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eduhub.in.ua/news/motivaciya-personalu-dodayte-biznesu-efektivnosti>
2. Єськов О. Л. Система мотивації персоналу, орієнтована на цілі та результати його роботи / О. Л. Єськов, Н. Д. Дарченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. – No2. – С. 194-198
3. Управління розвитком персоналу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.if.ua/book/104/7103.html>

*Кохан Сніжана Андріївна,
студентка, Одеський національний
економічний університет*

*Науковий керівник:
Артюх Оксана Валентинівна,
доктор економічних наук,
професор, Одеський національний
економічний університет*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Електронне документування на сьогодні спрощує роботу підприємства, особливо для осіб, які працюють з бухгалтерією. З приходом інновацій все стало набагато простіше і тому не винятком є електронна бухгалтерія. Але виникають проблеми в роботі комп'ютерної техніки і з ними потрібно боротися та шукати шлях вирішення проблем.

Електронний документообіг (обіг електронних документів) – сукупність процесів створення, обробки, відправлення, передачі, отримання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності і в разі необхідності з підтвердженням факту отримання таких документів (ст. 10 Закону № 851) [2].

Виділяють такі проблеми та їх вирішення в електронному документообігу:

Проблема №1: Зберігання та організація файлів

Бухгалтери часто не можуть знайти потрібний файл. Ви коли-небудь ловили себе, що дивитися на екран комп'ютера, намагаючись запам'ятати точну конфігурацію імен для певного документа? Чи коли-небудь ваше програмне забезпечення сповільнювалося або журнал повністю застряг, коли воно намагалося імпортувати чи експортувати великий файл?

Рішення: Зберігання в хмарі

Хмарна бухгалтерська платформа дозволяє зберігати найбільші файли в безпечному місці. Найкраще програмне забезпечення для обліку дозволяє персоналізувати списки завдань і інформаційні панелі. Крім того, сортування файлів з одного екрана за допомогою спеціальних фільтрів пошуку значно допоможе вам упорядкувати. Ваше бухгалтерське програмне забезпечення має обробляти найбільші файли швидко та ефективно.

Проблема №2: Безпомилковий облік

Якщо ви все ще використовуєте калькулятор для відстеження фінансів своєї компанії, ймовірність помилки висока.

Рішення: дозвольте комп'ютеру виконати роботу

Бухгалтерське програмне забезпечення винесе розрахунок зі списку завдань. Ваше завдання полягатиме в тому, щоб переконатися, що імпортуються правильні дані. Мало того, що найкращі пакети бухгалтерського програмного забезпечення виконуватимуть розрахунки за вас, вони позначатимуть нові облікові записи, які не відповідають певним попередньо встановленим або налаштованим параметрам.

Проблема №3: Прогнозування грошових потоків є загадкою

Грошовий потік, мабуть, найгірший кошмар бухгалтера. Як можна точно спрогнозувати прибуток, якщо продажі пов'язані з волатильністю ринку? Як можна передбачити зростання конкуренції, попиту та пропозиції та навіть порушення ланцюга поставок? Якщо

ви коли-небудь побачите бухгалтера з мішками під очима, ви, напевно, можете здогадатися, чому він втрачає сон.

Рішення: розглянемо багатофункціональну ERP

Інструмент планування ресурсів підприємства (ERP) виводить бухгалтерський облік на новий рівень, поєднуючи функції фінансів з інструментами бізнес-аналітики. Індивідуальна звітність, бізнес-аналітика, управління постачальниками та клієнтами, а також інструменти виставлення рахунків поєднуються з деякими із більш «стандартних» функцій бухгалтерського обліку, щоб надати бухгалтерам більше впевненості, підкріпленої аналітикою, під час прогнозування майбутнього свого бізнесу. Коли справа доходить до уявлення, а потім підготовки до проблем із грошовими потоками, ERP, насправді, є найближчим інструментом, схожим на кришталеву кулю, який ви знайдете в бухгалтерському обліку сьогодні.

Також слід пам'ятати і про функції документообігу:

- Надання працівникам управлінську інформацію, яка міститься в документах.
- Поставка документів за їх призначенням.
- Проведення багаторівневого контролю над документами.

Усі ці функції може виконувати комп'ютерна програма, користувач повинен тільки слідкувати за діями, у разі виявлення помилки виправляє їх, якщо програма не може виправити помилку.

На кожному підприємстві самостійно розробляється список реквізитів залежно від діяльності підприємства, з метою збереження комерційної таємниці, ось деякі з них:

- Електронний підпис.
- Позначка про зміни та доповнення документа. Ці реквізити є одними із головних для юридичного підтвердження документів, бо візуально довести зміни в електронному файлі набагато важче, ніж у паперовому.
- Стандартні обов'язкові реквізити. До них належить – автор, тип, рівень доступу, строк виконання.

Отже, сміло можна сказати, що з появою електронного документування все стало просто та вигідно, але не слід забувати про важкість керування такої системи, кожне підприємство розробляє бухгалтерський документообіг в електронному форматі під свою

діяльність та за вимогами діючого законодавства. Для кращої роботи потрібно застосовувати зміни на підприємстві: удосконалювати програмне та технічне забезпечення, відправляти персонал на додаткові курси, встановлювати потужніше устаткування.

Список використаних джерел:

1. Закон України „Про електронні документи та електронний документообіг” від 01.01.2022 р. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 36, ст.275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
2. Організація електронного документообігу на підприємстві. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-dokumentoorot-2-organizaciya-elektronnoho-dokumentoorota-na-predpriyatii> (дата звернення: 25.06.2022)

*Кравченко Аліна Сергіївна,
студентка, Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України, м. Київ*

*Чухліб Алла Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
та економічного аналізу,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ЦІН ТА ТАРИФІВ

Згідно Закону України «Про ціни та ціноутворення», ціна – виражений у грошовій формі еквівалент одиниці товару [1]. В економіці система цін і тарифів включає: роздрібні ціни, тарифи на послуги, оптові ціни підприємства, закупівельні, кошторисні ціни, ціни зовнішньої

торгівлі. Система показників статистики цін включає показники рівня, структури та динаміки цін.

Для проведення економічних досліджень необхідно сформувати якісну системи взаємопов'язаних і взаємоузгоджених індикаторів – кількісних або якісних факторів/ змінних, які виступають надійним засобом виміру змін, що відбулися внаслідок певної дії. Поряд з індикаторами на практиці широко використовуються економічно обґрунтовані індекси, які є невід'ємною складовою аналітичного інструментарію економічних досліджень.

Індексний метод використовують для вирішення широкого спектра задач при дослідженні цін і тарифів: аналізу зміни ціни в динаміці, зміни середнього рівня ціни в цілому та за рахунок окремих чинників – зміни самих цін та зміни структури в реалізації продукції, оцінки співвідношення цін за різними територіями.

Агрегатний індекс цін, запропонований німецьким вченим Ласпейресом (1864 р.):

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}, \quad (1)$$

де p_0 , p_1 – ціна одиниці продукції відповідно у базисному і звітному періодах; q_0 – кількість продукції.

Слід зазначити, що зазначена методологія розрахунку індексу цін використовується у розвинених країнах світу і коректна у випадку, коли не відбувається суттєвих змін у структурі споживання.

Агрегатний індекс цін Пааше (1874 р.):

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}, \quad (2)$$

де q_1 – кількість продукції звітного періоду.

Індекс цін Ласпейреса, як правило, дещо більший, ніж індекс цін Пааше. Така системна залежність називається ефектом Гершенкрона. Індекс Ласпейреса використовують для короткострокового прогнозування обсягу товарообороту за рахунок цін реалізації однини продукції.

Індекс цін змінного складу, що відображає зміну середнього рівня цін за двома чинниками – внаслідок зміни самих цін та зміни структури в реалізації продукції, має вигляд:

$$I = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum q_1} \div \frac{\sum p_0 q_0}{\sum q_0} \quad (3)$$

Індекс цін фіксованого складу характеризує зміну середнього рівня цін за рахунок зміни самих цін, без врахування впливу зміни структури реалізованої продукції:

$$I = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum q_1} \div \frac{\sum p_0 q_1}{\sum q_1} \quad (4)$$

Індекс цін структурних зрушень відображає зміну середнього рівня цін за рахунок впливу зміни структури в реалізації продукції:

$$I = \frac{\sum p_0 q_1}{\sum q_1} \div \frac{\sum p_0 q_0}{\sum q_0} \quad (5)$$

Застосування індексного методу для дослідження динаміки цін за окремими галузями економіки має певні особливості. Зведені індекси цін на промислову продукцію обчислюють щомісячно за формулою Ласпейреса на підставі індивідуальних індексів цін на окремі продукти – представники основних груп промислової продукції та загальної вартості випуску за цими групами у попередньому місяці. Індекс цін за рік обчислюють за рекурсивною схемою як добуток помісячних ланцюгових індексів.

Індекси цін на вантажні перевезення визначають за кожним видом транспорту та в цілому, використовуючи індивідуальні індекси тарифів і загальну виручку за окремими видами перевезень звітного періоду. Зведений індекс цін розраховують за середньогармонійним індексом Пааше. Річний індекс обчислюють як добуток помісячних індивідуальних індексів послуг-представників.

Враховуючи, що структура експорту та імпорту продукції щорічно істотно змінюється, аналіз динаміки імпортних та експортних цін здійснюється за допомогою зведеного індексу Пааше.

Торгівельні підприємства аналізують динаміку цін за середньозваженою формулою Ласпейреса. При цьому динаміку цін фіксують за групами товарів на підставі індивідуальних індексів, що стосуються товарів – представників окремих груп. Помісячні індекси середніх цін на міських ринках визначають за даними вибіркового обстеження, під час якого визначають модальні ціни на конкретні товари та обсяги реалізованої продукції за товарами – представниками.

Узагальнюючим показником динаміки споживчих цін є індекс споживчих цін на товари і послуги, що розраховується окремо за продовольчими, непродовольчими товарами та послугами населенню. Інформаційною базою слугує щомісячна реєстрація за фіксованим набором товарів і послуг, які входять до «споживчого кошика». Загальний індекс споживчих цін та тарифів обчислюють за формулою індексу Ласпейреса.

Література:

1. Про ціни та ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 року № 5007-VI.URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

*Нікітін Дмитро Віталійович,
аспірант кафедри Міжнародного
обліку та аудиту, Державний
вищий навчальний заклад
«Київський національний
економічний університет
ім. В. Гетьмана»*

*Науковий керівник:
Галенко Оксана Миколаївна,
доктор економічних наук,
професор, Державний вищий
навчальний заклад «Київський
національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»*

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ГЛОБАЛЬНИХ ВИДАТКІВ НА ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКИ У СФЕРІ НАНОТЕХНОЛОГІЙ

Міжнародна економічна система, зазнаючи у першій чверті ХХІ ст. потужного впливу глобалізаційних процесів, дедалі більшою мірою стає ареною кардинальних структурних зрушень в усіх етапах і фазах відтворення світового суспільного продукту. Вони пов'язані насамперед з динамічним інноваційним прогресом людства і формуванням його техноглобалізаційного ландшафту, системною діджиталізацією і платформізацією економічної діяльності, активним поширенням міжнародної електронної комерції та впровадженням у суспільне виробництво революційних технологічних розробок, розбудовою глобальної моделі міжнародного технологічного поділу праці та глибокою інтернаціоналізацією організаційно-технологічних відносин.

Щорічні ж обсяги витрат держав на дослідження і розробки у сфері нанотехнологій зросли у період 2010-2019 рр. з 13,5 до 23,5 млрд дол. США у Сполучених Штатах Америк, з 0,6 до 1,5 млрд у Франції, з 18,3 до 52,7 млн у Канаді, з 4,2 до 10,7 млн у Португалії відповідно (табл. 1.). Одночасно спостерігається також стрімка активізація науково-дослідних робіт, пов'язаних з нанотехнологічними розробками,

зокрема, тільки у 2021 р. у журналах, індексованих у наукометричній базі Web of Science, було опубліковано майже 202 тис статей на дану тему (у тому числі китайськими дослідниками – 85,8 тис, американськими – 23,2 тис, індійськими – 19 тис, іранськими – 11,2 тис, корейськими – 10,4 тис, німецькими – 9 тис, японськими – 7,7 тис, британськими – 6,2 тис, французькими – 5,8 тис).

Таблиця 1.

Витрати на дослідження і розробки бізнес-сектору у сфері нанотехнологій за окремими країнами ОЕСР у 2008-2019 рр., млн дол. США

Країна	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Бельгія	...	...	...	...	172,7	...	216,1	...	293,6
Канада	...	18,3	17,4	...	...	38,9	37,4	45,9	52,7
Чехія	36,5	38,2	39,7	39,5	64,7	67,9	66,4	111,3	115,8
Данія	...	...	...	...	27,4	...	13,3	...	16,8
Фінляндія	...	...	...	...	...	...	38,2	...	...
Франція	617,4	809,5	891,7	1008,6	956,9	1129,1	1126,0	1143,1	1471,7
Німеччина	...	...	...	...	...	...	2309,4	...	2791,3
Ірландія	...	...	...	...	38,5	...	199,4	...	168,3
Італія	...	233,2	273,1	269,7	220,6	182,5	204,9	205,9	203,4
Японія	...	...	821,2	1234,7	894,9	945,3	905,2	1013,4	1069,0
Литва	...	...	...	...	...	...	...	4,3	5,8
Мексика	...	132,7	21,5	52,8	37,8	21,7	...	...	...
Норвегія	...	...	29,5	32,9	36,4	30,6	35,5	35,8	45,3
Польща	...	...	...	69,4	127,3	19,9	23,2	25,4	34,9
Португалія	3,3	4,2	4,1	8,0	8,3	6,6	8,6	10,1	10,7
Словенія	...	...	12,7	3,9	6,2	1,7	2,2	1,5	0,8
Швейцарія	162,1	...	118,1	...	190,6	...	152,5	...	135,2
США	...	13500,0	14054,0	17639,7	21616,7	25304,6	18237,0	16799,0	23484,0

Джерело: побудовано автором.

Прискорений розвиток прикладних досліджень у сфері нанотехнологій красномовно відбиває динаміка патентної активності різних країн, а саме: зростання кількості виданих їх економічним суб'єктам патентів з боку Бюро патентів і торговельних марок США (англ. – *United States Patent and Trademark Office – USPTO*) та Європейського патентного відомства (англ. – *European Patent Office – EPO*). Як показують дані табл. 2, тільки у 2021 р. у Бюро патентів і торговельних марок США було зареєстровано 9705 патентів у галузі

нанотехнологій, а у Європейському патентному відомстві – 2888 патентів. Загалом же, на кінець 2021 р. у USPTO було оформлено 112,7 тис патентів у галузі нанотехнологій, а в ЕРО – 28,1 тис.

Таблиця 2.

Кількість патентів на нанотехнології,
зареєстрованих в USPTO та ЕРО у 2013-2021 рр.

Країна	2013		2015		2017		2019		2021	
	USPTO	EPO	USPTO	EPO	USPTO	EPO	USPTO	EPO	USPTO	EPO
США	3615	350	4365	421	4725	669	4837	962	4889	879
Німеччина	248	243	307	229	378	354	348	406	274	330
Японія	587	134	902	131	733	265	707	309	666	233
Франція	176	145	242	152	235	236	233	284	209	247
Респ. Корея	501	55	839	52	1044	166	931	236	826	242
Швейцарія	61	47	64	48	89	95	87	98	105	117
Італія	43	37	41	47	33	61	56	77	46	68
Великобританія	87	38	109	45	144	89	149	139	175	113
Нідерланди	115	45	156	43	122	69	86	100	123	68
Китай	270	16	393	28	524	64	746	103	824	141
Усього по світу	6354	1255	8588	1415	9145	2386	9515	3155	9705	2888

Джерело: побудовано автором.

Звернімо увагу на те, що ще у далекому 2007 р. на засіданні Комісії з економічної політики Конгресу Сполучених Штатів Америки Дж. Секстоном було представлено доповідь на тему «Нанотехнологія: майбутнє приходить швидше, ніж ви думаєте». Її головним лейтмотивом є ідея про те, що розвиток нанотехнологій вже до середини ХХІ ст. призведе до технологічної сингулярності, тобто гіпотетичного вибухоподібного прискорення швидкості світового науково-технічного прогресу в силу розширених можливостей маніпулювання матерією на молекулярному й атомістичному рівнях, глибокої інтеграції людини з обчислювальними машинами, а також впровадження біотехнологій людського мозку та створення здатних до самовідтворення машин і штучного інтелекту.

Зазначені зміни призведуть не тільки до створення величезного багатства, але й докорінних структурних змін глобальних ринків та інститутів світової економіки. В основу обґрунтування технологічної

сингулярності автором було покладено три аргументи: по-перше, потужними драйверами розвитку технологій будуть підвищення попиту на матеріали та загострення конкурентної боротьби економічних суб'єктів; по-друге, розвиток штучного інтелекту на певному етапі досягне такого рівня, за якого комп'ютерна техніка буде настільки прискорювати наукові відкриття та мультиплікувати технологічні зміни, що останні стануть занадто важкими для людського пізнання; по-третє, завдяки динамічному розвитку комп'ютерної техніки будуть ефективно розв'язані проблеми дефіциту ресурсів, охорони здоров'я та захисту навколишнього середовища.

*Савченко Сергій Миколайович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної
економіки, Національний
технічний університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

*Карп'як Ольга Олександрівна,
студентка, Національний
технічний університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В економічній науці інновації розглядають як головний фактор підвищення ефективності виробництва, оскільки саме вони відіграють ключову роль у його збільшенні. Впровадження інновації дає можливість отримати багато переваг, наприклад, диференціюють компанію по відношенню до її конкурентів; збільшують частку ринку, розширюють прибутковість та дохідність; додають вартість продуктам

та послугам; розширюють відносини з новими ринками, «відкривають двері» для нових партнерських відносин та нових знань, покращують позиціонування на ринку, що змушує компанії підтримувати свою конкурентоспроможність щодо своїх витрат. Так, приріст національного доходу за рахунок використання інноваційного потенціалу становить близько 80-90% [1]. Варто зауважити, що розроблення та запровадження інноваційних продуктів не є запорукою успішного ведення бізнесу та позитивної динаміки ключових показників ефективності діяльності (чистий прибуток, рівень рентабельності тощо). Інноваційна діяльність компанії є джерелом розвитку лише у випадку активної, а іноді і «агресивної» стратегії просування, а також за умови створення сприятливого середовища для ініціювання нових продуктів, технологій та послуг.

Аналіз сучасного стану металургійного сектору у всьому світі вказує на те, що серед ключових мотиваційних факторів для інновацій у цьому секторі є вартість енергії та рівень екологічних вимог [2]. Сьогодні більшість країн-виробників відмовляються від дорогого природного газу на користь пиловугільного палива, яке не тільки дешевше, але й екологічно чистіше. Одночасно в Європі використання Системи торгівлі викидами (ETS) дає поштовх для впровадження технологічних інновацій, хоча подальше посилення вимог щодо зменшення викидів CO₂ та відсутність позитивних змін в аналізованому напрямку, в першу чергу через неналежний технічний стан основних засобів виробництва (у 2019 році ступінь зносу основних виробничих фондів на підприємствах промисловості склав 59,1%), може розглядатися як перешкода для конкуренції на світовому ринку [3] (рис. 1).

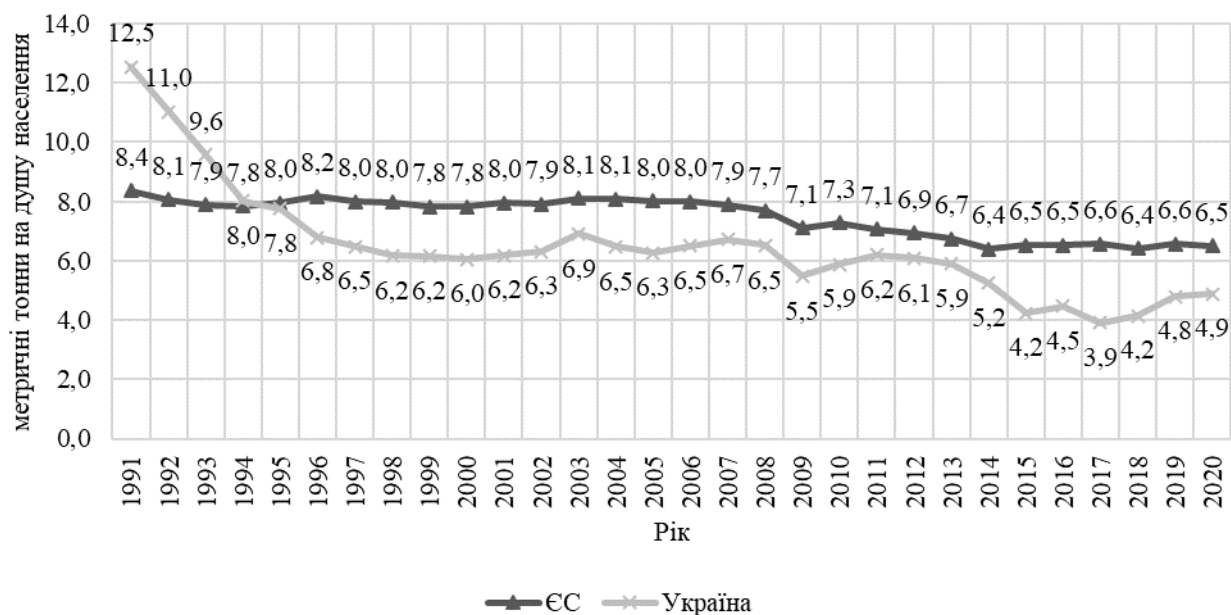

Рис. 1. Викиди CO₂ в Україні та ЄС у 1991-2020 роках

*) Складено автором на основі джерела: [4]

З рис. 1 видно, що у 1991-2020 роках в Україні спостерігається нестабільна динаміка викидів CO₂. За аналізований період рівень викидів CO₂ значно зменшився і склав 4,9 метричних тонн на душу населення у 2020 році, що на 39,2% мене, ніж у 1991 році. Таке скорочення пов'язане зі структурними змінами в економіці, а не запровадженням енергоефективних заходів та переходом на відновлювані джерела енергії у промисловому, зокрема, металургійному секторі.

Найважливішою частиною підтримки інноваційної діяльності є аналіз наявних технологій, які можуть допомогти зменшити потребу в енергетичних ресурсах та/або мінімізувати викиди парникових газів. У металургії існує безліч технологічних та конструктивних рішень, які можуть забезпечити зменшення витрат енергії та шкідливих викидів у навколишнє середовище. Деякі з них успішно впроваджені у виробництво. Інноваційні рішення об'єднані у колекції так званих «найкращих доступних методів» (НДТ), більшість з яких складаються авторитетними установами на національному та міжнародному рівнях. Ці колекції постійно оновлюються, оскільки постійно виходять нові, вони отримують впорядковані існуючі технології та нові найкращі

практики їх впровадження. Довідкові документи НДТ щодо виробництва чавуну та сталі [5] був розроблений Інститутом перспективних технологічних досліджень (ІПТС) із залученням відповідних експертів під егідою Європейської комісії. Підписаний у лютому 2012 року закон за допомогою директиви ЄС, розглядається як один з найбільш фундаментальних документів, що містить детальний опис технологічних процесів, природу шкідливих викидів та спосіб їх утворення, а також заходи щодо запобігання їх утворенню.

Важливим стимулом інноваційної політики на підприємствах, які інвестують у стратегічні науково-дослідні проекти є державні податкові пільги, ключовою метою яких є сприяння збільшенню витрат приватного сектору на НДДКР, що є одним із основних показників інноваційності в ЄС, заснованого на збільшенні власних коштів підприємств. На відміну від грантів на допомогу, згідно з якими розмір витрат на НДДКР визначається на момент затвердження бюджету, податкові пільги надають можливість фактичному приватному сектору приймати рішення щодо розміру цих витрат. Підприємства самі можуть прийняти рішення, використовувати можливості, надані державою, або відмовитись від них. Ключовим атрибутом податкових пільг є їх передбачуваність. Підприємство зможе використовувати податкові пільги до тих пір, поки воно зможе виконувати певні умови для їх отримання. Податкові системи в різних країнах використовують різні інструменти для стимулювання інновацій. Здебільшого країни-члени ЄС використовують податкові пільги та відшкодування податків. Варто зауважити, що податкові кредити застосовуються частіше, ніж відшкодування податків, що має місце в податкових системах Австрії, Бельгії, Данії та Великобританії. В обох випадках визначальною умовою для того, щоб компанія могла отримати податкову пільгу, є те, що вона спрямовуватиме свої «заощаджені» гроші на НДДКР.

Іншим інструментом стимулювання інновацій є державні закупівлі. Здебільшого рівень інноваційності в економіці залежить від попиту на інноваційні продукти. Цьому може сприяти уряд. В ЄС державні контракти на закупівлю інноваційних продуктів у формі пропозицій обов'язково публікуються в Офіційному віснику Європейського Союзу з метою стимулювання конкуренції між місцевими та іноземними підрядниками. Найбільший успіх щодо

політики державних закупівель зафіксовано у Великобританії, де державні закупівлі є незамінною складовою національної інноваційної стратегії. Одним із ключових інструментів стимулювання інновацій у Європі є державно–приватне партнерство (ДПП), яке включає різні форми довгострокової співпраці між урядом та приватним сектором. Коли держава, як один із «партнерів», визначає чіткі цілі державної політики, яких потрібно досягти при реалізації конкретного проекту, приватний сектор, як інший «партнер», буде нести відповідальність за весь процес реалізації проекту. З огляду на це, активна участь обох «партнерів» в управлінні та у прийнятті рішень може гарантувати більший внесок з боку промислового сектору та збільшити потенціал комерціалізації результатів НДДКР.

Швеція, яка займає провідні позиції у більшості європейських індексів та рейтингів інновацій, зосередилася на інноваціях через призму якості освіти. Відкритість до інновацій, перш за все, культивувалася в процесі навчання. Завдання багатьох економічно розвинених країн – це успішна конкуренція на світовому ринку, що базується на здатності генерувати знання та використовувати їх для економічного зростання. З огляду на це, типовим атрибутом шведської економіки є значні витрати на науку. Vinnova, шведський урядовий орган, який здійснює державне фінансування НДДКР та інновацій, завжди вважала роль освіти в економічному та суспільному розвитку особливо важливою [6]. Організація докладає значних зусиль, щоб допомогти модернізувати національні університети. Уряд розробив оптимальну інноваційну модель, засновану на інтеграції освіти, досліджень та інновацій.

Одним з основних факторів, що негативно впливає на розвиток промисловості в країнах із транзитивною економікою (зокрема, Україна) є відсутність відповідної підтримки з боку фінансових ринків та банківського сектора. Наприклад, в Україні дотепер так і не вдалося запустити процес повноцінного банківського кредитування інвестиційних та інноваційних проектів промисловості. Тобто, ринкові механізми трансформації заощаджень не спрямовані на фінансування промисловості через високі ризики. Дана проблема може бути вирішена з допомогою розробки державної програми реіндустріалізації економіки країн пострадянського простору.

Впровадження інновацій в металургійному секторі вимагає значних інвестицій. У зв'язку з цим досить важко ефективно вирішити питання інноваційного розвитку металургійних підприємств без участі держави та здійснення відповідних заходів щодо стимулювання цього розвитку, таких як:

- визначення пріоритетних сфер досліджень та розробок та перспективних технологій – зокрема, ресурсозберігаючої технології та технології переробки вторинної сировини;
- відповідні механізми стимулювання інноваційної діяльності у пріоритетних сферах шляхом надання податкових пільг, безвідсоткових позик та позик, гарантованих державою;
- надання податкових знижок банкам за умови, що їх кредитний портфель містить встановлену частку довгострокових інвестиційних позик;
- розширення фінансування науково-дослідних організацій у напрямку отримання патентів на винаходи;
- розвиток інноваційної інфраструктури – науково-дослідні центри, технологічні парки та бізнес-інкубатори.

Література:

1. Bortagaray, S. (2000), Innovation Cluster in Latin America. Proceedings of 4th International Conference on Technology Policy and Innovation. Brazil.
2. World Economic Forum. (2015), Mining & metals in a sustainable world – 2050. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_MM_Sustainable_World_2050_report_2015.pdf. (дата звернення: 22.06.2022 р.).
3. Centre for European Policy Studies. (2013), The steel industry in the European Union: Composition and drivers of energy prices and costs. Retrieved from: [http://aei.pitt.edu/46349/1/Steel_Report_\(1\).pdf](http://aei.pitt.edu/46349/1/Steel_Report_(1).pdf). (дата звернення: 23.06.2022 р.).
4. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://data.worldbank.org/>. (дата звернення: 24.06.2022 р.).
5. Joint Research Centre of the European Commission (2013), Best available techniques (BAT) reference document for iron and steel

production. Retrieved from: http://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference/BREF/IS_Adopted_03_2012.pdf. (дата звернення: 23.06.2022 р.).

6. Andersson, S. Berglund, K. Gunnarsson, E. Sundin, E. (2012), Promoting innovation: Policies, practices and procedures. Retrieved from: https://www.su.se/polopoly_fs/1.344344.1504097185!/menu/standard/file/Promoting%20innovation.pdf. (дата звернення: 24.06.2022 р.).

*Адамова Олена Семенівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права,
доцент кафедри психології
Національного університету
"Одеська юридична академія"*

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СПІЛЬНОСТІ

Розкриваючи значення визначення «спільний», звернемося до прямого етимологічного значення цього слова. «Спільний» означає «разом» і відносить нас до категорії простору (і тісно пов'язаної з нею категорії часу). «Спільний» означає той, що реалізується, виявляється в одному місці, в єдиному просторі. Це перший і початковий сенс цього визначення. Спільна життєдіяльність означає життєдіяльність або буття, що здійснюється в загальному просторі: фізичному, територіальному, природному, соціальному. Присутність інших людей в одному і тому ж місці (і в один і той же час) – ось початкова ознака спільності [1, с. 170].

Більш важливими, суттєвими атрибутами спільної життєдіяльності ми вважаємо включеність її суб'єктів в соціальну взаємодію і породжувані цією взаємодією соціальні зв'язки і відносини. В цьому випадку класичні категорії простору і часу набувають нового змісту, що породжується соціальністю як атрибутом спільної життєдіяльності людей як соціальних суб'єктів. Тут ми можемо і повинні говорити не тільки про єдиний (спільний) фізичний і природний простір учасників спільної життєдіяльності, а й про єдиний соціокультурний простір, обумовлений приналежністю суб'єктів спільної життєдіяльності до загальних для них соціокультурних умов, проживанням в єдиному історичному часі, їх приналежністю до єдиної, спільної для них спільноти, володінням засобами спілкування, що дозволяють формувати цю спільність і усвідомлювати її. Такі уявлення про спільну

життєдіяльність як онтологічну підставу реалізації психологічних відносин як феноменів не тільки індивідуальної, а й груповий психіки прямо співвідносяться з положеннями тезаурусної концепції гуманітарного знання [2, с. 10].

Ще один важливий сенс категорії спільності пов'язаний з її подвійністю, яка передбачає наявність протилежної спільності властивості. Бути з кимось разом означає одночасно – бути з кимось не разом, тобто нарізно, окремо. Тобто категорія спільності спочатку включає в себе не тільки зміст об'єднання, спільності, інтеграції, а й сенс поділу, відмінності, диференціації. Цей аспект спільності прямо привертає нашу увагу до категорій «ми» і «вони» як базових категорій соціальної психології.

Дана дихотомія («свої – чужі», «такі як ми – інші») є неодмінною умовою збереження сучасної соціальної психології. Соціально-психологічні процеси диференціації та інтеграції [3, с. 29], виступають психологічними механізмами, що забезпечують і регулюють процеси соціальної взаємодії і спільної соціальної життєдіяльності. При цьому реальними суб'єктами спільної соціальної життєдіяльності виступають, перш за все, не індивіди, але самі соціальні групи. Тому зрозуміти психологічні відносини індивідуальних суб'єктів, які онтологічно завжди виступають реальними суб'єктами психологічних відносин як феноменів психіки і свідомості, без розуміння спочатку соціальної, тобто групової природи цих відносин, неможливо. Окрема людина, особистість виступає лише носієм, і в цьому сенсі індивідуальним суб'єктом своїх психологічних відносин. Однак зміст цих відносин, пережитих індивідуальним суб'єктом як його індивідуальні відносини, спочатку соціально формується в соціальній взаємодії, закріплюється в культурних знаках і символах і присвоюється індивідом. Він – зміст цих відносин – є загальним, подібним зі змістом відносин якихось інших індивідів (реально або потенційно «своїх») і різним, що відрізняється від відносин індивідів, реально або потенційно «інших», «чужих». Спільність, схожість психологічних відносин (і інших змістовних феноменів психіки і свідомості, наприклад, уявлень, вірувань тощо) індивідів, що дозволяє розглядати їх як групових суб'єктів психологічних відносин, є одночасно і наслідком, продуктом їхньої спільної життєдіяльності, і фактором, умовою реалізації цієї

спільності, умовою існування груп як психологічних і соціальних спільнот [1, с. 171].

Основним механізмом формування психологічної спільності, цілісності групи є спільна групова діяльність. А. Л. Журавльов виділяє основні соціально-психологічні характеристики спільної діяльності і її колективного суб'єкта. В рамках системного підходу в дослідженні психології трудового колективу сформульовано положення про множинність (або різноманітність) зв'язків і відносин в трудовому колективі, який повинен розглядатися одночасно як суб'єкт спільної діяльності, спілкування і міжособистісних відносин [4, с. 82]. Аналізуючи поняття колективного суб'єкта в соціальній психології, А. Л. Журавльов відзначає відсутність загальноприйнятого розуміння і тлумачення цього терміну. У найширшому сенсі цим поняттям позначається «всякі збори людей, готових вести себе певним чином і тим більше характерною поведінкою» [5, с. 59]. При цьому колективність розуміється як спільність, і визначення «колективний» і «груповий» (суб'єкт) не диференціюються. У більш вузькому сенсі поняття «колективний (груповий) суб'єкт» пов'язується з певною якістю (сукупністю якостей) групи, яке можна визначити як суб'єктність. У цьому сенсі «бути колективним суб'єктом означає бути активним, діючим, інтегрованим, тобто виступаючим єдиним цілим, відповідальним тощо.».

Обумовленість життєдіяльності особистості і її суб'єктивних психологічних відносин включеністю в ті чи інші групи підкреслюють провідні психологи, тобто група і особистість представляються єдиними, нерозривними.

При такому розумінні психологічні відносини особистості як суб'єкта спільної соціальної життєдіяльності, зберігаючи свій статус явищ індивідуальної свідомості, онтологічно цілісним суб'єктом якого виступає особистість як соціальний індивід, одночасно розкриваються як носії соціальних явищ: цінностей, норм, оцінок, соціальних зв'язків, які формуються, відтворюються і змінюються не інакше як в процесі спільної життєдіяльності особистостей як соціальних суб'єктів психологічних відносин. Тим самим знімається традиційна дихотомія розгляду психологічних і суспільних відносин, при якій суб'єктивні психологічні відносини особистості протиставляються об'єктивним

соціальним відносинам, які носять об'єктивний характер і суб'єктами яких виступають не особистості, а соціальні групи.

Використана література:

1. Позняков В. П. Психологические отношения субъектов совместной жизнедеятельности. Знание. Понимание. Умение. 2013. № 1. С. 167-174.
2. Луков В. А., Луков В. А. Тезаурусы. Субъектная организация гуманитарного знания. М.: Изд-во Национального ин-та бизнеса, 2008.
3. Позняков В. П. Психологические отношения субъектов экономической деятельности. М.: Изд-во Ин-та психологии РАН, 2000.
4. Журавлев А. Л. Психология совместной деятельности. М.: Изд-во Ин-та психологии РАН, 2005.
5. Журавлев А. Л. Психология коллективного субъекта. Психология индивидуального и группового субъекта / под ред. А. В. Брушлинского, М. И. Володиковой. М.: Изд-во Ин-та психологии РАН, 2002. С. 51-81.

*Андрухів Олег Ігорович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Університету Короля Данила,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ВІЙНИ

Початок повномасштабної війни Росії проти України 24 лютого 2022 року тільки актуалізував цілий комплекс проблем, що є наслідком восьмирічних військових дій на Донбасі, анексії Криму. Власне активні бойові дії 2014 року загострили увагу суспільства до проблеми сирітства, адже значна частина неповнолітніх втратили батьків під час військових дій. Однак, масштаби сирітства, що спровоковані військовими діями останніх місяців, значно більші і їх можна тільки умовно осягнути, адже офіційна статистика стосовно цивільних жертв, в тому числі й дітей, не відома. Так само не відомо кількості дітей, які стали сиротами через смерть одного із батьків, які були в складі

збройних сил України. Окрім того, зараз ми спостерігаємо й грубі факти порушення військовими Росії норм міжнародного права – депортація неповнолітніх, вбивство дітей, гвалтування, тощо. Тільки станом на 15 червня 2022 року, згідно офіційної інформації ювенальних прокурорів 313 дітей загинуло та понад 579 поранено внаслідок воєнних дій починаючи з 24 лютого [4]. Окрім цього, на територію Росії депортовано понад 238 тис українських дітей [6], серед них багато й дітей-сиріт. Так, радник міського голови Маріуполя П. Андрющенко поділився інформацією, що 540 дітей-сиріт з Донецької області перебувають в одному з таборів Ростовської області [5].

З огляду на масштаби війни і її наслідки насамперед для неповнолітніх, проблема захисту дітей України в умовах війни перестає бути виключно внутрішньою і вимагає міжнародної допомоги. З огляду на зазначене науково актуальним видається аналіз офіційної державної політики у сфері захисту дітей та дітей-сиріт під час війни. Досліджувана проблема важлива з кількох причин. З одного боку, із зони бойових дій в перший місяць війни було евакуйовано сотні дітей-сиріт, в тому числі й дітей молодших трьох років, а тому нагальним є питання усиновлення таких дітей або створення належних умов для їхнього перебування. Це вимагає активної інформаційної політики з боку держави, насамперед в плані спростування тези про неможливість усиновлення чи взяття під опіку дітей в умовах воєнного стану. З іншого боку, зростання кількості дітей-сиріт, депортація дітей з території України вимагає цілісного підходу з боку держави, розробки нового й удосконалення чинного законодавства, звернення до світового співтовариства за допомогою у вирішенні цієї проблеми.

У цьому контексті, доцільно розв'язати три завдання: по-перше, конкретизувати норми національного і міжнародного законодавства, що регулює права дітей; по-друге, розкрити особливості зміни національного законодавства у сфері захисту неповнолітніх, зокрема дітей-сиріт під час воєнного стану; по-третє, визначити потенційні дії держави у сфері захисту дітей під час війни.

Національну нормативно-правову базу, що регулює процедуру захисту дітей сиріт складає Конституція України; Житловий Кодекс України (перейменований 24 лютого Житловий кодекс Української РСР); Закони України «Про охорону дитинства»; «Про забезпечення

організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2005 року № 823 «Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку». Національне законодавство сформульоване у відповідності до норм Конвенції ООН про права дитини. У згаданих нормативних актах, подається чітке розуміння змісту понять дитина-сирота, дитина позбавлена батьківського піклування та безпритульна дитина.

У національному законодавстві загалом виокремлюється два види дітей-сиріт: діти-сироти (біологічні сироти) та діти, позбавлені батьківського піклування (соціальні сироти) [1, с. 320]. Вважаємо, що необхідно ще більш детально розмежувати ці поняття і ввести категорію дітей-сиріт, які втратили батьків під час військових дій.

Стосовно трансформації національного законодавства в умовах війни, то після 24 лютого 2022 р. було прийнято ряд змін, які зокрема спрощували процедуру перетину кордону неповнолітніми та дітьми-сиротами. Так, у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України №166 від 28.02.2022 «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України», під час воєнного стану, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування зможуть виїхати закордон за спрощеною процедурою [2].

Закон передбачає, що спрощена процедура поширюється на: дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18 років, та перебувають цілодобово в закладах різних типів, форм власності та підпорядкування; дітей, які не досягли 18 років, не мають статусу дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, але перебувають цілодобово в закладах різних типів, форм власності та підпорядкування; дітей, влаштованих до сімей патронатних вихователів, які не досягли 18-річного віку.

Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають цілодобово в закладах різних типів, передбачена можливість виїзду за кордон під час надзвичайного або воєнного стану за наявності лише: 1. Паспорт громадянина України або свідоцтва про народження дитини (за відсутності паспорта) або документів, що містять відомості про особу, визнаних Держприкордонслужбою;

2. Наказ директора закладу (або особи, яка його заміщує), де проживала дитина, про виїзд дітей за межі України [3].

Такі діти можуть виїжджати за кордон у супроводі законного представника або іншої уповноваженої ним особи.

Діти, які не мають статусу дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, але перебувають цілодобово в закладах різних типів, форм власності та підпорядкування, а також для дітей, влаштованих до сімей патронатних вихователів, також потрібні лише два документи для перетину кордону під час надзвичайного або воєнного стану: 1. Паспорт громадянина України або свідоцтво про народження дитини (за відсутності паспорта), або документи, що містять відомості про особу, визнані Держприкордонслужбою; 2. Один з наступних документів: наказ директора закладу (або особи, яка його заміщує), де проживала дитина, про виїзд дітей за межі України; рішення органу опіки та піклування чи військової адміністрації про виїзд дітей за межі України; рішення органу опіки та піклування чи військової адміністрації або наказ служби у справах дітей про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя [3].

В умовах війни актуальним виявилось питання всиновлення чи взяття під опіку дітей-сиріт. В публічному просторі поширюється інформація про заборону здійснення відповідних дій в умовах війни, однак українське законодавство, що регулює процедуру усиновлення змін не зазнало. Єдине обмеження полягає в тому, що усиновлення дітей, які перебувають на території України, провадиться лише в тих регіонах, де немає воєнних дій та працюють державні органи влади України і тільки по відношенню до тих дітей щодо яких вдалося встановити обставини життя їх батьків або інших родичів [7]. Процедура усиновлення на час воєнного стану не змінювалася і відбувається на загальних підставах і у відповідності до Сімейного Кодексу України та постанови Кабінету Міністрів України №905 від 08.10.2008 року, якою затверджено «Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей».

Чинне законодавство визначає, що основними чинниками, що «ускладнюють» процедуру усиновлення, є знову ж таки норма про інтереси дитини, а тому інституції, що відповідають за процедуру

усиновлення відмовляють в усиновленні коли: «є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини; ще не минув розумний період (зазвичай принаймні два роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших членів сім'ї, що вижили» [7].

Усі інші вимоги стосуються осіб, що виявили бажання усиновити дитину.

Наразі, з огляду на воєнний стан, основними чинниками, що ускладнюють процедуру усиновлення є наступні: «в окремих регіонах, де відбуваються активні бойові дії, служби у справах дітей та суди тимчасово не здійснюють повною мірою своїх повноважень, а тому в цих регіонах не можливо організувати процес усиновлення; в умовах воєнного стану, коли люди можуть перебувати в облозі без зв'язку, у полоні або у лікарні із пораненнями різної складності, вкрай тяжко встановити обставини життя батьків чи інших родичів дитини; в умовах воєнного стану особи, які хочуть усиновити дитину, не завжди матимуть можливість зібрати необхідні документи, підтвердити наявність житла та постійного доходу й створити для дитини належні умови для виховання та розвитку» [7].

Ну і завершальною проблемою, що в умовах війни набуває першочергового значення – є загалом інформаційна політика держави у сфері захисту дітей, а також залучення міжнародних організацій до вирішення ряду проблем у цій сфері. Насамперед, слід чітко і послідовно фіксувати усі злочини, які здійснили російські військові по відношенню до неповнолітніх. Варто також, залучити міжнародну допомогу для догляду за дітьми-сиротами, що евакуйовані із зони бойових дій на Західну Україну. В цьому випадку мова йде, не стільки про матеріальне забезпечення, як фахову і спеціалізовану психологічну допомогу. Актуальним залишається також питання «долі» дітей-сиріт, яких евакуювали у європейські країни. Можливість усиновлення цих дітей європейськими батьками є позитивною з одного боку, але з іншого веде до втрати генофонду української нації.

Таким чином, дотримання прав дитини є основоположним завданням держави та громадянського суспільства. Особливо актуалізується ця проблема в умовах війни, коли дитина завжди є найменш захищеною. Не зважаючи на активне залучення саме

суспільства, волонтерського руху до питань захисту дітей-сиріт, саме роль держави має бути визначальною у цій сфері, адже від того, як держава і національне законодавство захищає неповнолітніх залежить майбутнє країни, її добробут та безпека.

Література:

1. Боднарчук О. І. Ефективність нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 316-321.
2. Державне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. URL: <https://cutt.ly/wJitOjP>.
3. Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України. Постанова Кабінету міністрів України № 264 від 12 березня 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2022-%D0%BF#Text>.
4. Прокурори за добу зафіксували смерть 25 дітей від обстрілів окупантів. URL: <https://medicine.rayon.in.ua/news/498198-v-rosiysko-ukrainskiy-viyni-zaginulo-shchonaaymenshe-108-ditey>.
5. Путін «краде» дітей з України. Що треба робити для їхнього повернення? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-deportatsiya-ditey-mariupol-rosiya-usynovlennya-putin/31877450.html>
6. Росіяни вивезли з України вже понад 238 тисяч дітей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3492644-rosiani-vivezli-z-ukraini-vze-ponad-238-tisac-ditej.html>
7. Усиновлення та тимчасове влаштування дітей в умовах воєнного стану. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/usynovlennia-ta-tymchasove-vlashtuvannia-ditey-v-umovakh-voiennoho-stanu/>.

*Джуган Вікторія Олегівна,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
цивільного та господарського права
і процесу Івано-Франківського
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Кожна європейська демократична правова держава має захищати права та свободи людей, особливо дітей. Сьогодні Україна знаходиться у стані війни з Російською Федерацією. Тому механізм захисту прав дитини в Україні послаблений. Діти в умовах збройного конфлікту захищаються нормами міжнародного гуманітарного права у особливому порядку як вразлива категорія людей. Основні гарантії їх захисту, визначені міжнародно-правовими актами, є частиною національного законодавства чи частиною звичаєвого права. Разом з тим, незважаючи на ці міжнародні правила, права дітей в Україні порушені. Так, станом на ранок 30 червня 2022 року щонайменше 972 дитини постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів офіційне число дітей-жертв становить 341 та кількість поранених – 631. Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях [1].

Дослідженням правового статусу дітей в сучасних умовах займалися такі вітчизняні вчені: Вінгловська О. І., Індиченко С. П., Коталейчук С. П., Крестовська Н. М., Несинова С. В. Окремі питання захисту дітей під час ведення бойових дій були предметом вивчення таких науковців-міжнародників: Антонович М.М., Гнатовський М. М., Дутлі М. Т., Лукашук І. І., Мацко А. С., Репецький В. М. та багато інших. Однак питання реалізації і захисту прав дітей в Україні з початку збройної агресії Російської федерації проти України та введенням в Україні

воєнного стану залишається актуальним, тому що дітей, в першу чергу, намагаються захистити у цій війні.

Дана доповідь присвячена дослідженню сутності та змісту прав дітей та їх порушень під час воєнних дій в Україні. Для цього потрібно з'ясувати поняття та проблеми реалізації прав дитини під час війни, порушення прав дітей під час воєнних дій в Україні, а також зробити відповідні висновки.

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. у ст. 1 визнає дитиною кожну людську істоту до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом повноліття не настає раніше [2], аналогічне визначення міститься у п. С ст. 2 Європейської Конвенції про громадянство (ETS № 166) від 6 листопада 1997 р. [3], однак Конвенція «Про мінімальні норми соціального забезпечення 102» від 28 червня 1952 р. у п. Е ст. 1 визначає, що термін «дитина» включає або дитину, яка не досягла віку закінчення обов'язкової шкільної установи, або не досягла 15-річного віку, як це може бути встановлено [4]. Отже, в міжнародних нормативно-правових актах вік є основною ознакою «дитини».

У національному законодавстві вживаються поняття «дитина», «малолітні діти», «неповнолітні діти». Згідно Закону України «Про охорону дитинства» дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше; дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій або збройних конфліктів – це дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні (ст. 1) [5]. За ст. 6 Сімейному кодексі України (СКУ) діти поділяються на малолітніх (до 14 років) і неповнолітніх (від 14 до 18 років) [6], отже правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, тобто до 18 років. В Цивільному кодексі України (ЦКУ) дієздатність фізичної особи поділяється, насамперед, за віком на: часткову, якою наділена особа, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа) (ст. 31); неповну, якою наділена особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) (ст. 32); повну, якою наділена фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років

(повнолітня особа) (ст. 34) [7]. І від виду цієї дієздатності залежить обсяг її прав. За загальним правилом дитиною є особа до досягнення нею повноліття.

На думку П. П. Шляхтуна, права дитини – права людини щодо дітей [8, с. 372-373]. В юридичній енциклопедії під правами дитини розуміються систему прав і свобод, що характеризує правовий статус дитини, з урахуванням особливостей її розвитку, до повноліття [9, с. 707]. Під правами дитини розуміють також систему можливостей, які необхідні особі для її комплексного цілісного розвитку і умовах і відповідно до вимог середовища, беручи до уваги незрілість дитини [10]. Досить детальне визначення прав дитини пропонує О. А. Шульц, на думку якої вони становлять систему соціальних, економічних, культурних та інших можливостей, які зумовлені особливостями фізичного, психологічного та розумового розвитку дитини, що визнаються та здійснюються у певний період життя людини – дитинства, виходять з принципів природного права, загальнолюдських цінностей, визнаних у міжнародному праві та національному законодавстві, гарантуються державою, суспільством, сім'єю та іншими суб'єктами права та мають особливий режим та механізм реалізації і захисту [11, с. 95].

Конституція України (Розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина») закріплює права кожної людини, в тому числі дитини [12]. Права дитини можуть бути загальними, які в національному законодавстві чітко передбачені в Законі України «Про охорону дитинства», Конституції України тощо. Цей закон передбачає право кожної дитини на: життя та охорону здоров'я (ст. 6), на ім'я та громадянство (ст. 7), на достатній життєвий рівень (ст.8), на вільне висловлення думки та отримання інформації (ст. 9), на захист від усіх форм насильства (ст. 10), на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків (ст. 11), на контакт з батьками, які проживають окремо (ст. 15), на майно (ст. 17), на житло (ст. 18), на освіту (ст. 19), на працю з 16 років, як виняток, після досягнення 15 років, якщо це не завдає шкоди їх здоров'ю і навчанню за згодою одного з батьків або особи, яка замінює батьків (ст. 21), на зайняття підприємницькою діяльністю (ст. 22), на об'єднання в дитячі та молодіжні організації (ст. 23); на захист прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, на утримання і

виховання дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та безпритульних дітей (ст. 24), на соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 25), на захист дітей з інвалідністю та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку (ст. 26), на захист дітей, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф (ст. 28), на державну допомогу дітям, ураженим ВІЛ-інфекцією, та дітям, хворим на інші невиліковні та тяжкі хвороби (ст. 29), на захист дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів (ст. 30¹), на захист дітей, які постраждали від сексуального насильства або стали його свідками (очевидцями) (ст. 30²), на захист дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту (ст. 31), на захист дитини від незаконного переміщення (ст. 32), право на захист дитини на особисту свободу (ст. 33) [5] та багато інших. Є також ряд особливих прав, передбачених спеціальним галузевим законодавством України. Зокрема, трудовий законодавством передбачено ряд прав та пільг щодо роботи неповнолітніх, в цивільному та сімейному законодавстві від дієздатності та віку залежить обсяг прав дитини.

Відомо, що під час воєнних дій в Україні права дитини порушуються, а Російська Федерація (РФ) забирає у дітей безтурботне дитинство. Загальна декларація прав дитини визначає, що дитина має бути наділена всіма правами. Ці права мають визнаватися за усіма дітьми без жодних винятків і без розрізнення чи дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або іншими обставинами, що стосуються самої дитини чи її сім'ї (принцип 1) [13].

Відомо, що Росія систематично та зухвало порушує Женевські конвенції, Конвенцію ООН про права дитини, а є їх державою-учасницею, не дотримується міжнародних декларацій та норм міжнародного гуманітарного права. До основних порушень прав дітей під час воєнних дій в Україні належать: використання заборонених засобів та методів ведення війни, в тому числі щодо дітей (ст. 23 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі [14] та ст. 35 Додаткового протоколу

до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) [15]; відмова в доступі до гуманітарної допомоги (ст. 55 Женевської конвенції про захист цивільного населення підчас війни [16]); викрадення та незаконне вивезення дітей (ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни [16], ст. 78 Протоколу I [15], ст. 21 Конвенції ООН про права дитини [2]); вербування і використання дітей (ст. 38 Конвенції ООН про права дитини [2] та ст. 77 Протоколу I [15]); вбивства і каліцтва (ст. 37 Конвенції ООН про права дитини [2], ст. 3 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [17] та ст. 77 Протоколу I [15]); зґвалтування та інші форми сексуального насильства (ст. 34 Конвенції ООН про права дитини [2]); напади та школи, лікарні, позашкільні заклади розвитку та на захищених осіб, які пов'язані з ними (ст. 28 та ст. 31 Конвенції ООН про права дитини [2]); блокування евакуації дітей з зони бойових дій (ст. 17 Женевської конвенції про захист цивільного населення підчас війни [16]); порушують право на фізичне і психічне відновлення (ст. 39 Конвенції ООН про права дитини [2]) тощо.

Такі правопорушення, вчинені Російською Федерацією, є міжнародними злочинами проти українських дітей, вони не мають строків давності. Національним та міжнародним законодавством передбачено механізми захисту прав дітей під час воєнних дій, однак якщо одна зі сторін не виконує зобов'язання, в даному випадку країна-агресор – Російська федерація, то реалізувати їх складно. Однак українська влада та народ України, міжнародна світова спільнота та санкції, введені щодо Російської Федерації «запустили» цей механізм, зокрема, щодо відновлення та захисту прав дітей. Сьогодні, окрім оборонної сфери, посилено евакуаційний механізм у Донецькій, Луганській, Харківській, Херсонській, інших областях та механізми доставки гуманітарної допомоги. Проводяться інформаційно-роз'яснювальні заходи про дії під час повітряної тривоги. Організовано способи фіксації усіх правопорушень, в тому числі щодо дітей, особливо злочинів. Ведеться облік внутрішньо переміщених осіб та осіб, які отримали тимчасовий захист та статус біженців. Паралельно у необхідних місцях підготовлені захисні споруди цивільного захисту тощо.

Література:

1. В Україні від початку повномасштабної війни жертвами російських окупантів стали понад 970 дітей URL: <https://tsn.ua/ato/v-ukrayini-vid-pochatku-shirokomasshtabnoyi-viyni-zhertvami-rosiyskih-okupantiv-stali-ponad-970-ditey-2099557.html>.
2. КОНВЕНЦІЯ ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Європейська Конвенція про громадянство (ETS № 166) Страсбург, від 6 листопада 1997 р. Європейська Конвенція про громадянство (ETS № 166) від 7 листопада 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text.
4. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення 102 від 28 червня 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/993_011.
5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/435-15#top>.
8. Шляхтун П. П. Конституційне право : словник термінів. К. : Либідь, 2005. 568 с.
9. Пустовіт Ж. В. Права дитини. Юридична енциклопедія. НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Т.4: Н-П. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. 470 с.
10. Права дитини. Безоплатна правова допомога URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8.
11. Шульц О.А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. Часопис Київського університету права. 3009. № 3. С. 91-96.
12. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
13. Декларація прав дитини прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.

14. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.
15. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
16. Женевська конвенція про захист цивільного населення підчас війни від 12 серпня 1949 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
17. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153/card2#Card.

*Жупник Василь Васильович,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри права,
Університету Короля Данила,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ФОРМУВАННЯ І ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ ФЕДЕРАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ ХІХ СТ.

В українській політичній і правовій думці ідея федералізму є настільки ж актуальною і популярною, як й ідея соборності та самостійності. Популярними ідеї федералізму були не тільки у ХІХ – на початку ХХ ст., коли під впливом процесів американського державотворення, серед європейських мислителів утверджується протилежні до унітарних концепції державотворення. Навіть на початку ХХІ ст. серед українських політиків, громадсько-політичних діячів і пересічних громадян, ідеї федералізму не втратили своєї актуальності. У цій ситуації показовим є те, що якщо у ХІХ ст. федералізм обґрунтовувався соціально-економічними потребами, то у ХХІ ст., у випадку України, він обґрунтовується національними, культурними та ідеологічними. Власне це і обумовлює наукову актуальність

вивчення процесів формування та еволюції концепції федералізму в українській політичній і правовій думці XIX ст., а також встановлення основних відмінностей від аналогічних концепцій початку XXI ст.

Саме поняття «федералізм» латинського походження, й означав у римському праві форму договору, за яким різні (політичні) утворення вирішили виконувати одні функції разом, зберігаючи при цьому свою автономію по відношенню до інших [9]. Власне федералізм був ключовою формою організації держави, й дозволив Римській імперії тривалий час залишатися великою державою за умови, коли кожна з провінцій дотримувалася єдиних але не стандартизованих законів [10].

Схожа форма федералізму, яка існувала у Римській імперії мала місце і в Київській Русі, де федералістські тенденції посилювалися з огляду на зростання вотчинної системи землеволодіння. Показовим у цьому плані було рішення Любецького з'їзду князів 1097 року, коли було встановлено договірні відносини між центральною владою та удільними князями, що й поклало початок новому державно-політичному устрою, що мав яскраво виражені федералістські тенденції [2, с. 19]. Характерно, що для української традиції державотворення федералізм був традиційним і мав своє відображення в тій чи іншій формі як в литовсько-польський період, так і в період Гетьманщини.

Однак, у XIX ст. з огляду на еволюцію змісту самого поняття держава, трансформувався і зміст поняття федералізм. Саме у європейській традиції державотворення, поняття держава набуває нового змісту, а в її основі знаходиться конституційні норми. Останні формують нову конфігурацію взаємин між суб'єктами федерації, які залишаючись суверенними, добровільно розділяють окремі спільні завдання, а окремі залишають для власного автономного правління [10]. Популярність ідей федералізму в Європі XIX ст. пояснюється тим, що тогочасні держави, які як і сучасні, в порівнянні зі стародавніми державами, є набагато більш комплексними утвореннями, які регулюють багато функцій і глибоко впливають на життя своїх громадян. Ще більше еволюція федералізму проявилася в наш час, адже усі федеративні держави керуються демократичними нормами, відповідно зберігається рівність як центральної влади так і суб'єкта федерації. Як наслідок, жодне обмеження суверенітету не може відбутися без

демократичної участі всіх громадян всередині країни [10]. Загалом федеративний устрій еволюціонував від форми правління де вся повнота влади належала елітам, до загального народовладдя.

Яскравим прикладом і своєрідним еталоном держави федеративного типу є Сполучені Штати Америки. Показово, що саме США і державотворчі процеси, що відбувалися на Американському континенті сприяли утвердженню ідей федералізму в українській політичній і правовій думці. Український дослідник О. Забзалюк, прослідковуючи еволюцію ідей федералізму в Україні, вказує, що першими, хто популяризував подібні ідеї у XIX ст. були декабристи [2, с. 20]. Ми не зовсім погоджуємося з цією думкою, адже ідеологи декабристського руху в переважній більшості не були українцями, а в їхніх концепція перебудови імперії Романових, українським землям не відводилося якогось окремого місця. Вважаємо, що з огляду на характеристику української політико-правової думки, першими, хто популяризував ідеї федералізму були члени Кирило-Мефодіївського товариства.

Необхідно справедливо зауважити, що ідеї кирило-мефодіївців, у тому числі й ідеї федералізму, формувалися під впливом декабристів, і зокрема поглядів М. Муравйова. Проте, чи не найбільший вплив на формування федералістичних поглядів серед членів Кирило-Мефодіївського товариства мали процеси державотворення у США. Саме вони підвели до думки про доцільність створення великої слов'янської держави. Так, один із лідерів кирило-мефодіївців М. Костомаров вказував, що «всі слов'янські народи з'єднуються між собою у федерацію подібно до стародавніх грецьких республік чи Сполучених Штатів Америки» [6, с. 474]. Схожої думки був і Г. Андрузький, який для реалізації слов'янської федерації пропонував взяти «за взірець Сполучені Штати чи нинішню конституційну Францію» [3]. Однак, ці погляди чітко відображали популярні в той час слов'янофільські ідеї, які виникли в середовищі декабристів. Тільки у програмному документі товариства, «Статуті Слов'янського братства св. Кирила і Мефодія» конкретизовано, що «кожне слов'янське плем'я повинно мати свою державність і незалежність» [3]. Тобто, ці ідеї чітко відображали суть сучасно типу федерації, коли суб'єкти федерації володіють набором самостійних владних функцій, а центральна

влада здійснюється за допомогою «загального Слов'янського собору із представників усіх племен» [4, с. 150-151].

Характерно, що політичні й правові ідеї кирило-мефодіївців відрізнялися від ідей російських слов'янофілів, й апелювали до дотримання принципів демократизму, соціальної рівності, політичної свободи, засудження самодержавства, експлуатації, кріпацтва, критика імперіалізму, як основного ярма України, апелювання до історичних звичаїв і традицій, тощо [8, с. 70].

У контексті дослідження ідей федералізму, що формувалися в середовищі членів Кирило-Мефодіївського товариства, цікавими видаються державницькі погляди Т. Шевченка. Однозначно, що митець не залишив жодної теоретичної праці, що стосується майбутнього укладу Української держави, але його численні твори сповнені саме федералістичними ідеями, апелюванням до пошуку власного Д. Вашингтона, рівності, свободи, ліквідації кріпацтва.

Закономірно, що федералістичні ідеї викликали спротив з боку імперської влади Росії, тому, як декабристи, так і члени Кирило-Мефодіївського руху і навіть представники російського слов'янофільства зазнавали переслідувань, арештів. Але не зважаючи на спротив влади, в середовищі українських громадсько-політичних діячів ідеї федеративного устрою майбутньої Української держави залишалися популярними. В цьому плані чи не найвідомішим представником федералістичних ідей був М. Драгоманов. С. Єскельчик вважає саме М. Драгоманова «найвидатнішим представником федералістичної думки в ХІХ ст.» [1]. В основі федералістичної концепції М. Драгоманова лежала його ідея «громадівського соціалізму». Мислитель вважав, що федерація, як форма організації держави є закономірним етапом [7, с. 414]. При цьому, сам мислитель не мав чіткого розуміння федералізму, як форми державного ладу. Він у своїх роботах часто, і як синоніми використовував терміни «федерація», «федералістичні зв'язки», «федералізм» й мав на увазі як форму взаємозв'язку між державами, так і форму взаємозв'язку між окремими громадами чи територіями [5, с. 10].

На нашу думку, концепція федералізму яку відстоював М. Драгоманов була далекою від класичної. Його основна мета полягала у ліквідації російського самодержавства та централізму влади з

відповідним посиленням місцевого самоврядування. Громадівський соціалізм Драгоманова передбачав формування федеративної демократичної республіки, яка складалася не з окремих штатів, а гарантувала широкі повноваження органам місцевого самоврядування.

Драгоманівський федералізм був швидше не про ступінь підпорядкування суб'єктів федерації центральній владі, чи їх самостійність, а про зміну вертикальних механізмів влади на горизонтальні, що вкотре ґрунтувалося на бажанні ліквідувати російське самодержавство і усталену в імперії Романових абсолютистську монархію, яка взагалі відкидала ідею конституції, а про розширення політичних прав окремих регіонів, й мови не могло йти.

Не зважаючи на зміст поглядів М. Драгоманова, вони мали насамперед значний вплив на політичну думку України останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Особливо, його ідеї вплинули на політичні переконання галицьких мислителів С. Подолинського, І. Франка та ін.

Загалом, можна стверджувати, що на межі ХІХ – ХХ ст. федералізм у поєднанні з соціалізмом становили домінуючу течію в середовищі українських мислителів. Така ситуація збереглася й до початку Національно-демократичної революції 1917-1922 рр.

Таким чином, для української політико-правової думки, ідея федералізму є історично обумовленою, адже в період Київської Русі вона реалізовувалася практично. У ХІХ ст. в умовах розвитку класичних ідей федералізму в Європі, ця політична ідея набуває поширення і серед українських мислителів. Починаючи від декабристів і особливо членів Кирило-Мефодіївського товариства, федералістичні підходи до організації держави стають найбільш популярними. Одним із найвідоміших ідеологів федералізму був М. Драгоманов, однак, його концепція федеративного ладу мала на меті перебудувати вертикальну модель взаємовідносин на горизонтальну і забезпечити реалізацію соціальних прав і свобод. Загалом, утверджені в українській політичній і правовій думці ХІХ ст. ідеї федералізму мали важливе значення, адже на початку ХІХ ст. і навіть в період Центральної Ради, вони були популярними. Не втратили своєї актуальності ідеї федералізму і в наш час, особливо активно їх обговорюють в умовах адміністративної реформи.

Література:

1. Єкельчик С. Федералізм М. Драгоманова. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Lki_ZZytVsUJ:www.ditext.com/yekelchyk/federal.html+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua
2. Забзалюк О. Генеза ідей федералізму в історії української політико-правової думки (кінець IX – середина XIX ст.). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Юридичні науки*, 2012. № 4. С. 17-24.
3. Карасевич А., Лисенко Л. Ідея слов'янської федерації у програмних документах Кирило-Мефодіївського товариства. URL: <https://cutt.ly/hKfpZpf>.
4. Кирило-Мефодіївське товариство : у 3 т. / АН УРСР. Археогр. комісія та ін.; упоряд. М. І. Бутич, І. І. Глизь, О. О. Франко; редкол.: П. С. Сохань (голов. ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1990. Т. 1. 1990. 544 с.
5. Ковриженко О. Погляди М. П. Драгоманова на федеративний устрій суспільства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 06. Історичні науки. Випуск 5*. С. 9-12.
6. Костомаров Н. И. Исторические произведения. Автобиография. К., Изд-во при КГУ, 1989. 736 с.
7. Круглашов А. Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова. Чернівці: Прут, 2000. 488 с.
8. Сліпущко О. Суспільно-політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства у художньому просторі поезій Тараса Шевченка. *Шевченкознавчі студії*. 2013. Вип. 16. С. 66-74.
9. Kalypso N. «Our European Demoi-cracy», in *Whose Europe? National Models and Constitution of the European Union*, eds S. Weatherill and K. Nicolaidis (Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 137-152. URL: <https://users.ox.ac.uk/~ssfc0041/EurDem.pdf>.
10. Piattoni S. Federalism and Its Competitors: Which Template for Contemporary Europe?. *Dans L'Europe en Formation*, 2012/1 (n 363). P. 9-20. URL: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-1-page-9.htm#no8>.

*Журило Сергій Сергійович,
кандидат юридичних наук,
м. Одеса*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ПРО ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ

Дитина займає особливе місце в суспільстві, що зумовлено недостатнім рівнем її фізичного та психічного розвитку, а відтак і неможливістю самостійно захищати та відстоювати свої права та інтереси.

Відібрання дитини як спосіб захисту прав та законних інтересів є досить специфічним, оскільки насамперед стосується захисту прав дитини.

Конвенція ООН про права дитини гарантує, що дитина не розлучається з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи визначають, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають окремо і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини (стаття 9).

Відповідно до статті 161 Сімейного кодексу України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Якщо орган опіки та піклування або суд визнав, що жоден із батьків не може створити дитині належних умов для виховання та розвитку, на вимогу баби, діда або інших родичів, залучених до участі у справі, дитина може бути передана комусь із них.

Якщо дитина не може бути передана жодній із цих осіб, суд на вимогу органу опіки та піклування може постановити рішення про відібрання дитини від особи, з якою вона проживає, і передання її для опікування органу опіки та піклування.

Частиною першою статті 162 цього Кодексу визначено, що якщо один з батьків або інша особа самочинно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням

органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання.

Слід зазначити, що примусове виконання рішення про відібрання дитини здійснюється в порядку, визначеному Законом України «Про виконавче провадження», на підставі виконавчих листів, що видаються судами.

Відповідно до частини першої статті 18 зазначеного Закону виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії. Порядок виконання рішення про відібрання дитини встановлено статтею 64 Закону України «Про виконавче провадження».

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках на приватних виконавців.

Приватний виконавець здійснює примусове виконання рішень, передбачених статтею 3 цього Закону, крім рішень про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною.

Таким чином, законодавець визначив єдиним органом по виконанню рішень суду про відібрання дитини – орган державної виконавчої служби.

Під час виконання рішення про відібрання дитини державний виконавець проводить виконавчі дії за обов'язковою участю особи, якій дитина передається на виховання, із залученням представників органів опіки і піклування.

За необхідності державний виконавець може звернутися до суду з поданням щодо вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу.

У разі якщо боржник перешкоджає виконанню рішення про відібрання дитини, до нього застосовуються заходи, передбачені цим Законом.

Так, відповідно до частини другої статті 76 Закону України «Про виконавче провадження» за наявності ознак кримінального правопорушення в діях особи, яка умисно перешкоджає виконанню

рішення чи в інший спосіб порушує вимоги закону про виконавче провадження, виконавець складає акт про порушення і звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення.

Однак, є певні проблеми у виконанні вказаних рішень судів, а саме зловживання батьками своїми правами та відсутність адміністративних чи інших засобів відповідальності за дані дії.

З цього приводу показовим є рішенням районного суду Луганської області від 19 червня 2018 року по справі № 423/1685/17. Предметом позову в цій справі було вирішення питання про відібрання дитини матір'ю у батька, при наявності рішення суду про визначення місця проживання дитини.

Рішенням районного суду від 25 квітня 2017 року місце проживання малолітньої було визначено за місцем проживання її матері – позивачки. Іншим рішенням суду від 21.12.2017 року ухвалено відібрати неповнолітню у батька і передати її матері. Дитина була повернута матері примусово (згідно Акту державного виконавця від 12.01.2018р.)

При тому, відповідач в порушення рішення суду та порядку щодо спілкування із дитиною, знову відібрав дитину, не повернувши з чергового побачення, та утримує її у себе.

Судом встановлено, що єдиною підставою для відібрання дитини у батька є рішення районного суду від 25 квітня 2017 року, яке було залишено без змін апеляційним судом, тому позов матері про відібрання і повернення дитини задоволено в повному обсязі.

В цьому випадку, матір повторно (а можливо ще не раз прийдеться) звернулася до суду про відібрання дитини, а це час, кошти, моральні страждання як матері, так і дитини. В такій ситуації матір завжди перебуває в стані занепокою (ризик), що батько на черговому побаченні з дитиною її не поверне і знову необхідно включати судові засоби захисту.

Таким чином, на сьогодні законодавство України, яке регулює виконання судових рішень про відібрання дитини потребує внесення низки змін та доповнень з обов'язковим врахуванням міжнародних стандартів захисту прав дитини.

Література

1. Конвенція ООН про права дитини. – Електронний ресурс. – http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Сімейний кодекс України. – Електронний ресурс. – <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Закон України «Про охорону дитинства». – Електронний ресурс. – <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
4. Закон України «Про виконавче провадження». – Електронний ресурс. – <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
5. Рішення суду від 19 червня 2018 року по справі № 423/1685/17 – Електронний ресурс – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74982408>.

*Менюк Дарина Олегівна,
доктор філософії, молодший
науковий співробітник відділу
проблем цивільного, трудового
та підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Інтеграція та глобалізація є основними процесами, які відображають світовий розвиток. Рух України у бік Європейського Союзу (надалі – «ЄС», «Євросоюз»), а також започаткування інтеграційних процесів, дозволяє наблизити нашу державу до економічних, соціальних та правових стандартів Євросоюзу.

Загалом, створення міждержавного союзу з високим рівнем інтеграції мало на меті формування єдиного права, що, своєю чергою, стало фактором напрацювання в ЄС власних способів уніфікації права [1, с. 66]. Це відіграє неабияке значення для створення такої правової системи, яка дозволила б максимально ефективно захищати права та інтереси кожного. Разом з тим, розуміння переваг та недоліків здійснення цивільного судочинства як в окремих країнах, так і в

ЄС загалом, є важливим, оскільки дає можливість послідовного і продуктивного розвитку цивільного процесуального права України.

Розглядаючи принципи цивільного процесуального права Європейського Союзу, насамперед, варто зазначити, що цивільний процес ЄС – галузь європейського права, сукупність наднаціональних законодавчих норм, що визначають порядок розгляду і вирішення цивільних і комерційних справ транскордонного характеру в усіх державах-членах ЄС [2, с. 78].

Право ЄС підкреслює важливість національних норм права держав-членів. Так, політика Євросоюзу поважає цивільно-процесуальні правові традиції, закони та практику держав-членів, які за своєю суттю не порушують право ЄС та практику Європейського Суду з прав людини. Заразом, значна увага приділяється відмінностям, які стосуються фундаментальних принципів та гарантій здійснення правосуддя, адже вони можуть призвести до руйнування основ захисту прав та зниження довіри до державних та міжнародних інституцій. З огляду на це, важливо вести мову про створення єдиних мінімальних стандартів цивільного процесу [3, с. 14].

Так, до принципів цивільного процесу Євросоюзу можна віднести: принцип доступу до судів і правосуддя; принцип забезпечення справедливості судового розгляду; принцип забезпечення ефективності провадження; принцип забезпечення справедливого та ефективного результату.

Водночас, кожен з названих принципів має певні елементи, які конкретизують їх і створюють систему стандартів цивільного судочинства. Наприклад, у широкому сенсі принцип доступу до судів і правосуддя має включати у себе право на вибір адвоката; доступ до юридичних консультацій та інформації; конфіденційність юридичних консультацій; можливість вибору між судовим процесом та альтернативними способами вирішення спорів; забезпечення механізмів фільтрації необґрунтованих претензій; а також вирішення проблем фінансування, таких як пропорційні витрати на судовий процес та систему засобів, що дозволяють фінансувати судові процеси.

Своєю чергою, до забезпечення справедливості в судочинстві належить: судова незалежність; судова неупередженість; прозорість та відкритість судового провадження; рівність сторін, зокрема, рівний

доступ до інформації і рівноправність у праві висловитись, прокоментувати позицію опонента, заперечити; обов'язок суду належним чином повідомити сторони про судові засідання, про хід справи. Принцип забезпечення ефективності провадження включає судовий контроль за процесом, уникнення невинуватених затримок у розгляді і вирішенні справи. Врешті, принцип, що стосується забезпечення справедливого та ефективного результату, охоплює обов'язок суду надати мотивацію прийнятих рішень, їх точність; ефективність виконання судового рішення; остаточність судового розгляду [3, с. 19-20].

Визначений перелік принципів цивільного судочинства є узагальненням, що сформований у низці документів, зокрема, у ст. 19 Маастрихтського договору [4]; ст. 47-49 Хартії основних прав Європейського Союзу [5]; ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6], яка також використовується Євросоюзом. Проте, вагому роль відіграє Європейський Суд, який шляхом тлумачення цивільного процесуального законодавства розбудовує та конкретизує принципи здійснення цивільного судочинства, формуючи тим самим загальні стандарти цивільного процесу з огляду на сучасні умови [3, с. 29].

Таким чином, було розглянуто принципи цивільного процесуального права Європейського Союзу, а також їх елементи, які складають систему стандартів цивільного процесуального права. Їх подальше дослідження, а також проведення порівняльного аналізу з цивільним процесом України, має на меті покращення судових процедур аби забезпечити найефективніший захист прав осіб в Україні.

Література:

1. Стрельцова Є. Д. Особливості уніфікації права в рамках ЄС: окремі аспекти. Дев'яті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. І. С. Канзафарова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; економ.-прав, ф-т ; Всеукр. громад, орг. «Асоціація цивілістів України». Одеса : Астропринт, 2019. С. 66-70.
2. Ізарова І. О. Цивільний процес Європейського Союзу: проблеми визначення. *Право і суспільство*. №5, частина 3. 2015. С. 74-79.

3. Magdalena Tulibacka, Margarita Sanz, Roland Blomeyer. Common Minimum Standards of Civil Procedure. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/105660/EPRS_CIVIL_PROCEDURE.pdf
4. The Maastricht Treaty on 7 February 1992. URL: <https://www.legislation.gov.uk/eut/teu/article/19>
5. The Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2000/C 364/01. *Official Journal of the European Communities*. 18.12.2000. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.10.2019).

*Сергійчук Владислав Вікторович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства,
Житомирський інститут
Міжрегіональна академія
управління персоналом*

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1], затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [2], в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року.

Надалі воєнний стан в Україні неодноразово продовжувався та на цей час діє до 23 серпня 2022 року [3, 4, 5].

Згідно з частиною першою статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження зокрема судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування,

розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність [6].

Отже, не дивлячись на військову агресію проти України суди, правоохоронні органи мають працювати та реалізовувати завдання кримінального провадження, в тому числі за допомогою заходів забезпечення кримінального провадження.

Одним із заходів забезпечення кримінального провадження відповідно до пункту 5 частини другої статті 131 Кримінального процесуального кодексу України є тимчасовий доступ до речей і документів [7].

Відповідно до статті 159 Кримінального процесуального кодексу України, тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду [7].

Згідно з статтею 160 Кримінального процесуального кодексу України, сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Слідчий має право звернутися із зазначеним клопотанням за погодженням з прокурором [7]. Вказаною статтею також визначено вимоги до клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів.

Загальні положення тимчасового доступу до речей і документів врегульовані статтями 159-166 Кримінального процесуального кодексу України, однак із введенням воєнного стану в Україні, постала необхідність в покладенні окремих повноважень слідчого судді на прокурора.

У зв'язку з викладеним Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року № 2201-ІХ, внесено зміни зокрема до статті 615 КПК України, щодо здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Вказаним Законом, який набрав чинності 1 травня 2022 року, частину першу статті 615 КПК України доповнено положеннями, відповідно до яких, в разі введення в Україні воєнного стану та якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень зокрема з розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором [8].

Однак, законодавцем у вказаній статті не було визначено вимог до вказаного клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів, як і не було визначено процедуру розгляду клопотання керівником відповідного органу прокуратури, на відміну від розгляду слідчим суддею клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, який може здійснюватись за участі особи, у володінні якої речі або документи знаходяться.

Відносно вимог до клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів вважаємо, що мають застосовуватись загальні вимоги передбачені статтею 160 КПК України, оскільки законодавець наділив керівника органу прокуратури фактично повноваженнями слідчого судді, а тому, клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів має відповідати вимогам статті 160 КПК України.

З практичної точки зору залишається відкритим запитання щодо оскарження рішення керівника органу прокуратури про надання тимчасового доступу до речей і документів. Оскільки змінами до частини четвертої статті 615 КПК України визначено, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність керівника органу прокуратури, прийняті або вчинені на виконання повноважень, визначених частиною першою цієї статті, розглядаються слідчим суддею того суду, в межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - найбільш територіально наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя, або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством [8].

Однак незрозумілим залишається формулювання «слідчим суддею того суду, в межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове

розслідування», оскільки слідчий суддя здійснює свої повноваження тільки під час досудового розслідування, отже після закінчення досудового розслідування слідчий суддя позбавлений права розглядати будь-які скарги та приймати рішення по них.

Наступними змінами, що стосуються тимчасового доступу до речей і документів є Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» від 15 березня 2022 року № 2137-IX.

Вказаним Законом № 2137-IX, який набрав чинності 22.03.2022, доповнено Розділ IX «Перехідних положень» Кримінального процесуального кодексу України пунктом 20-7, наступного змісту: Під час дії надзвичайного або воєнного стану на території України тимчасовий доступ до речей і документів, визначених у пунктах 2, 5, 7, 8 частини першої статті 162 цього Кодексу, здійснюється на підставі постанови прокурора, погодженої з керівником прокуратури [9].

Відповідно до пунктів 2, 5, 7, 8 частини першої статті 162 Кримінального процесуального кодексу України, до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать: відомості, які можуть становити лікарську таємницю; відомості, які можуть становити банківську таємницю; інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо; персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних [7].

Кримінальний процесуальний закон доповнено новими положеннями – отримання тимчасового доступу до речей і документів на підставі постанови прокурора погодженої керівником органу прокуратури, але процедури її оскарження під час досудового розслідування врегульовано не було. А тому, на нашу думку слід керуватись загальними положеннями, які передбачають можливість оскарження під час підготовчого провадження у суді рішення прокурора, що не оскаржуються під час досудового розслідування.

Отже, не дивлячись на те, що законодавець розширив коло повноважень прокурора, однак поза увагою залишилися певні положення кримінального процесуального закону, які пов'язані між собою та мали бути враховані.

Як до прикладу положення статті 245 КПК України, які передбачають, що у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160-166 цього Кодексу, має право дозволити слідчому, прокурору здійснити відбирання біологічних зразків примусово [7]. Тобто зміни, які внесені після введення воєнного стану щодо отримання тимчасового доступу до речей і документів на підставі рішення відповідного прокурора, не можуть бути застосовані, оскільки розгляд в порядку ст. 160-166 КПК України передбачає надання тимчасового доступу слідчим суддею чи судом, що вказує недосконалість законодавчої техніки та на необхідність внесення змін до статті 245 КПК України, які б надавали можливість стороні обвинувачення оперативно збирати під час воєнного стану докази, в тому числі докази воєнних злочинів.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] // Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
3. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] // Указ Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#n5>.
4. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] // Указ Президента України від 18 квітня 2022 року № 259/2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#n5>.

5. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] // Указ Президента України від 17 травня 2022 року № 341/2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#n5>.
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
8. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року № 2201-IX [Електронний ресурс] // Голос України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.golos.com.ua/article/359367>.
9. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» від 15 березня 2022 року № 2137-IX [Електронний ресурс] // Голос України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.golos.com.ua/article/357572>.

*Співак Ірина Вікторівна,
старший викладач кафедри
інформаційного, господарського
та адміністративного права
факультету соціології і права,
Національного технічного
університету "Київський
політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського"*

АТОМНІ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ

Атомна енергетика – це галузь промисловості, що базується на перетворенні ядерної енергії в теплову для використання її у виробництві електричної енергії чи з іншою метою.

В сучасному світі функціонує близько 190 атомних електростанцій (АЕС), в тому числі в Україні – 4 АЕС з 15 енергоблоками (Запорізька – найпотужніша в Європі, Южно-Українська, Рівненська, Хмельницька). Україна посідає третє місце за кількістю електроенергії, виробленої на АЕС.

Аналіз процесу трансформації системи управління суспільством найбільш економічно розвинених країн світу свідчать про те, що екзистенціальні потреби буття людини – безпека власного існування (в тому числі ядерної та радіаційної безпеки).

Координація та об'єднання зусиль по забезпеченню ядерної безпеки та радіаційної безпеки є одним з важливих напрямів міжнародного співробітництва у сфері мирного використання ядерної енергії.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» важливим завданням є створення правових засад системи управління у сфері використання ядерної енергії і системи регулювання безпеки під час використання ядерної енергії [1].

Вперше вимоги до безпеки АЕС комплексно були викладені в Загальних критеріях проектування АЕС [2]. Цей документ містив 64 критерії, в яких була сформульована філософія безпеки АЕС,

що ґрунтується на стратегії глибоко ешелонованого захисту з такими рівнями захисту: 1) запобігання порушенням нормальної експлуатації – вибір майданчика, проект, якість систем і елементів АС, експлуатаційна документація, ремонт, модернізація, кваліфікація персоналу, формування культури безпеки; 2) забезпечення безпеки при порушеннях нормальної експлуатації і запобігання аварійним ситуаціям – усунення відхилень від нормальної експлуатації, автоматично діючі захисти і блокування, які запобігають переростанню порушень нормальної експлуатації в аварійні ситуації, експлуатаційні процедури тренування персоналу; 3) запобігання і ліквідація аварій – системи безпеки, аварійні процедури, тренування персоналу; 4) управління запроектними аваріями – використання систем нормальної експлуатації і систем безпеки для запобігання запроектних аварій, обмеження їх наслідків, а також повернення РУ у контрольований стан; інструкції з управління запроектними аваріями, тренування персоналу; 5) аварійна готовність і реагування – санітарно захисна зона і зона спостереження, аварійні плани, протиаварійні тестування, протирадіаційні сховища і кризові центри.

АЕС є джерелами підвищеної небезпеки, не розраховані на ведення поблизу них воєнних дій і не повинні зазнавати нападу (відповідно до ст. 56 Додаткового протоколу Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року «Про захист жертв міжнародних збройних конфліктів») [3]. Крім того, Генеральна конференція МАГАТЕ в 2009р. ухвалила рішення, відповідно до якого будь-який збройний напад і загроза ядерним об'єктам, що призначені для мирних цілей, є порушенням принципів ООН, її Статуту, міжнародного права та Статуту Агентства.

Однак попри всі міжнародні домовленості, світова спільнота спостерігала акти тероризму з боку збройних сил РФ на об'єктах критичної інфраструктури в Енергодарі.

Забезпечити впровадження та реалізацію загального підходу мають Європейська програма захисту критичної інфраструктури (ЕПЗКІ) та Європейська інформаційна мережа попередження загроз критичній інфраструктурі.

Вдосконалення системи захисту критичної енергетичної інфраструктури є важливим завданням сьогодення. Оскільки АЕС є об'єктами з підвищеним рівнем небезпеки, їх необхідно

забезпечити посиленням захистом систем ППО (радіус дії яких повинен включати зазначені станції). Також важливою є стратегія щодо «лінії фронту» поблизу АЕС.

Важливими заходами для забезпечення безпеки є також:

- 1) розробка «плану превентивних дій» для ЗСУ та Національної поліції, спрямованих на недопущення захоплення АЕС;
- 2) запровадження додаткових організаційно-технічних заходів захисту критичної інфраструктури від випадкових пошкоджень;
- 3) уникнення розміщення воєнних підрозділів (центрів управління) поблизу АЕС;
- 4) проведення роз'яснювальної роботи із населенням, командуванням збройних сил, правоохоронними органами щодо забезпечення належного функціонування критичної енергетичної інфраструктури;
- 5) координація захисту енергетичної інфраструктури у місцях бойових зіткнень між воєнними формуваннями та підрозділами правоохоронних органів з метою недопущення пошкодження обладнання, випадків мародерства.

Література:

1. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» № 39/95-ВР від 08.02. 1995 р. (в ред. 2020р.) Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Зведення федеральних правил США, 10 CFR 50 – Режим доступу: <http://www.uatem.org./zagalni/vid>
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року «Про захист жертв міжнародних збройних конфліктів». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

*Строга Єлизавета Олександрівна,
студентка 6 групи 5 курсу,
факультет адвокатури
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник:
Луценко Олена Євгенівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ДОБРОСОВІСНОСТІ ЯК ЕТИЧНИХ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЇ ПРАВНИКА

Питання етичних характеристик професії юриста набуває все більшого значення. Правник – особа, яка повинна не лише бути справжнім професіоналом своєї справи, а й мати високі моральні якості.

Коли мова йде про особистість представника юридичної професії, часто згадуються співзвучні терміни «добросовісність» і «добročесність». Та виникає питання – чи є вони синонімічними?

Добросовісність не перевіряється при зайнятті посад прокурорів, суддів тощо, а добročесність – так. Існування декларацій добročесності, перевірок на добročесність, діяльність Громадської ради добročесності свідчать про розуміння поняття «добročесності» як зовнішнього відображення діяльності юриста, що характеризується як прийнятна з боку суспільства.

Перевірки на добročесність здійснюються шляхом збору інформації про професійну діяльність і спосіб життя прокурора та її порівняння із задекларованими такими службовцями відомостями.

Поняття «добročесність» застосовується в багатьох нормативно-правових актах, серед них, зокрема, Закони України «Про запобігання корупції», «Про прокуратуру», «Про судоустрій і статус суддів».

Однак, це поняття не використовується при характеристиці діяльності адвокатів, нотаріусів.

У Кодексі професійної етики та поведінки прокурорів (ст. 16) закріплено таку етичну вимогу як доброчесність, взірцем якої повинен бути прокурор [1]. У Правилах адвокатської етики (ст. 11) застосовується поняття добросовісність поруч з компетентністю, здійснення захисту і представництва своїх клієнтів компетентно і добросовісно передбачає знання відповідних норм права, наявність необхідного досвіду їх застосування, доскональність у врахуванні всіх обставин справи, ретельну підготовку до виконання доручення [2].

Чи означає це, що прокурор повинен бути лише доброчесним, а адвокат у той же час добросовісним?

Серед науковців також немає єдиної точки зору щодо дефініцій цих понять. О. Поєдинок наголошує, що доброчесність – це те, до чого слід привчати із самого дитинства. Ця чеснота є особливо важливою для правників, оскільки велика кількість посад передбачає відповідну формальну вимогу [3].

Термін «доброчесність», який широко застосовується у законодавстві та правозастосовній практиці щодо суддів та прокурорів, з точки зору лінгвістики, охоплює такі категорії, як добро і чесність. Такий термін, якщо спиратися на філософію, є перенавантаженим, адже в будь-якому випадку чесність без доброти не існує. Зміст цих категорій є надзвичайно цікавим, проте розсуди про їх суб'єктивний характер є необґрунтованими – це загальнолюдські цінності. Скоріше, можна стверджувати, що існує суб'єктивне ставлення до них, проте вони не змінюються залежно від їх інтерпретації [4, с. 6].

Багато дослідників питання етичних вимог до професії юриста акцентують увагу на окремих професіях.

В. Головченко визначає доброчесність судді як дотримання ним високих стандартів і правил суддівської етики, загальнолюдських норм моралі, чесність і порядність як при виконанні суддівських обов'язків, так і в побуті та повсякденному житті [5].

Однак, звичайно, аналогічно можна визначати не лише доброчесність судді, а й прокурора, адвоката, нотаріуса.

Добросовісність – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої

сторони договору або відповідних правовідносин. Таке визначення наводиться в постанові Касаційного цивільного суду від 16.05.2018 р. у справі № 449/1154/14 [6].

Тож поняття «добросовісність», яке застосовується у цивільному праві, на відміну від доброчесності, є внутрішнім проявом високих моральних стандартів особистості. Застосовуване поняття можна інтерпретувати і на діяльність правника.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що актуальною залишається проблема перевірки добросовісності як внутрішнього прояву ставлення правника до виконання його обов'язків, яка повинна існувати поруч з доброчесністю. Оскільки лише зовні сумлінна реалізація своїх повноважень не відповідає призначенню професії юриста.

Список використаних джерел:

1. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>.
2. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.
3. Поєдинок О. Доброчесність, і не лише академічна, – це те, до чого слід привчати із самого дитинства. URL: <http://vnews.agency/news/politics/274642-dobroporyadochnost-i-ne-tolko-akademicheskaya-eto-to-k-chemu-sleduet-priuchat-s-samogo-detstva-predsdatel-komiteta-naau-po-voprosam-yuridicheskogo-obrazovaniya-olga-poedinok.html>.
4. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск: Адвокатська етика*. 2019. С. 5-10.
5. Головченко В. Доброчесність по-американськи. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/dobrochesnist-po-amerykansky/>.
6. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 16.05.2018 р. по справі № 449/1154/14 (провадження № 61-1137св18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74536892>.

*Чарікова Ольга Миколаївна,
студентка 2-го курсу факультету
Право, Інститут післядипломної
освіти імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Кікалішвілі Марія Вікторівна,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології*

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УМИСНЕ
ВБИВСТВО З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ П. 4 Ч. 2 СТ. 115
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Вбивство з давніх часів вважається злочином проти людини і засуджувалося як мораллю, так і системою норм і правил, що мають силу закону. Заборона на вбивство була одним із перших табу в людській культурі. Багато в чому це пояснювалося необхідністю продовження роду та зміцнення суспільства, тому що свобода вбивства загрожувала людству винищенням.

У міру становлення більших людських спільнот, аж до державних об'єднань, табу на вбивство набуло форми закону, обов'язкового для всіх членів спільноти. Відомо, що перші законоукладення (як написані, систематизовані сукупності норм і правил поведінки, а також заборон) формуються на основі загальноприйнятих норм моралі, що формуються та закріплюються в законах. Вбивство сприймається як злочин практично у всіх законодавчих системах – стародавніх та сучасних. Саме тому першою заповіддю Христа, як відомо, була заповідь «не вбивай», тобто не посягай на життя іншої людини.

Вбивство в усіх країнах визнається законодавством найтяжчим злочином. Воно зазіхає на життя людини – благо, яке дається їй лише один раз і вимагає посиленої кримінально-правової охорони, тому й передбачає суворе покарання.

Проголошене ст. 27 Конституції України право кожного життя охороняється державою. Відповідно до цього одним з найважливіших завдань Кримінального кодексу, що ґрунтується на Конституції України

та загальновизнаних принципах та нормах міжнародного права визнається саме охорона права і свободи людини і громадянина від злочинних посягань [1], [2].

Актуальність теми полягає в тому, що охорона права на життя є одним з найважливіших завдань держави і кримінального законодавства України, зокрема. Серед злочинів проти життя вбивства займають особливе місце, оскільки відносяться до навмисних і особливо тяжких (крім вбивств за пом'якшувальних обставин) діянь, що посягають на одне з найважливіших благ людини – його життя.

Кримінально – правова характеристика вбивств представляє особливий інтерес для практики та теорії та кримінального права та суміжних наук. Це пояснюється значним зростанням останнім часом кількісних показників цих тяжких злочинів в Україні з низки суб'єктивних та об'єктивних причин, пов'язаних з економічною політикою і, більшою мірою, з падінням загальної моральності.

Розкриття та розслідування, а також судовий розгляд цієї категорії злочинів є важливим фактором. По-перше, це попередження особливо небезпечних суспільству діянь, по-друге, ці заходи є соціально – необхідної реакцією суспільства, що забезпечує справедливую відплату винуватцю у скоєнні вбивства.

Серед усіх злочинів проти життя вбивство є найбільш небезпечним. Тому відповідальність за цей злочин глибоко диференційовано з урахуванням форми вини, обставин, які підвищують чи зменшують ступінь суспільної небезпеки вбивства.

У частині 1 ст. 115 КК України дається поняття вбивства як умисного протиправного заподіяння смерті іншій людині. Крім того, в ст. 119 КК України передбачено відповідальність за вбивство через необережність. Тому загальне поняття вбивства можна визначити як умисне або необережне заподіяння смерті іншій людині. Заподіяння смерті іншій людині – це позбавлення її життя [2].

Свого часу Пленум Верховного Суду України у п.8 своєї постанови від 07.02.2003 №2 «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» зазначив, що умисне вбивство визначається вчиненням з особливою жорстокістю, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (шляхом заподіяння великої кількості тілесних

ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глумління, тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глумлінням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб і винній усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань [3].

Як свідчить практика, найбільш часто умисні вбивства з особливою жорстокістю вчиняються на ґрунті сімейно-побутових скандалів у присутності дітей. Присутні близькі потерпілому особи не мають можливості якимось чином перешкодити йому або надати допомогу потерпілому. Особливі психічні страждання можуть заподіюватися не тільки близьким потерпілому особам, але й самій жертві, наприклад при вбивстві матері на очах у її малолітніх дітей.

Досліджено, що на основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень вбивств з особливою жорстокістю найчастіше мотивами злочину є помста; ревнощі; користь; ствердження та самоствердження; вчинення «садистських» вбивств; групових вбивств, що вчиняються неповнолітніми. З'ясовано, що метою вбивства з особливою жорстокістю є умисне спричинення смерті, поєднане із сильними або винятковими фізичними чи психічними стражданнями особи; задоволення вбивцею своїх потреб шляхом глумлення над трупом [4].

Відповідно до Кримінального кодексу України ч.4 п.2 ст.115 умисне вбивство з особливою жорстокістю карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі [2]

В рекомендаціях щодо призначення покарання за злочини проти життя, які були надані Пленумом ВСУ у постанові «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» № 2 від 7 лютого 2003 року, у справах про вбивства суди зобов'язані як встановлювати вину підсудних та призначати їм необхідне й достатнє для їх виправлення та попередження нових злочинів покарання, а також вживати всіх необхідних заходів до повного відшкодування заподіяної потерпілим матеріальної та моральної шкоди (п.п. 1, 2 постанови). Також відповідно до п. 2 постанови, призначаючи покарання відповідно

до статей 65 – 69 КК України, суди мають враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, сукупність усіх обставин, що його характеризують (форма вини, мотив, спосіб, характер вчиненого діяння, ступінь здійснення злочинного наміру, тяжкість наслідків тощо), особу винного й обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [5].

Злочин, передбачений п. 4 ч. 2 ст. 115 КК, характеризується ускладненою виною. По-перше, як злочин з двома наслідками, вбивство з особливою жорстокістю, допускає різне ставлення винного до основного наслідку у вигляді смерті потерпілого, та додаткового – у вигляді виняткових фізичних чи психічних страждань цього потерпілого, або страждань його близьких. По-друге, по відношенню до кожного з цих наслідків можливий і прямий, і непрямий умисел. Отже, при призначенні винному покарання, суди мають врахувати вид вини (по кожному з наслідків) і зафіксувати це у вирокі [6], [7], [8].

Таким чином при призначенні покарання судом повинні враховуватись: 1) кваліфікація скоєного злочину; 2) місце об'єкта (об'єктів) злочину в ієрархії соціальних цінностей, характерної для національної правової системи, а також інші об'єктивні ознаки злочину; 3) відповідність караності вчиненого злочину з караністю злочинів інших видів (окремих їх різновидів); 4) суб'єкт злочину та суб'єктивні ознаки даного діяння [9].

Висновок:

Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Тому злочини проти життя особи становлять велику суспільну небезпеку. А умисне вбивство з особливою жорстокістю це найогидніший злочин, який чинять суспільно небезпечні особи. Для вдосконалення системи виявлення та покарання злочинців потрібно навчати високопрофесійних фахівців, які зможуть попереджати протиправну поведінку, а також з легкістю зможуть відмежовувати умисне вбивство від інших злочинів, наприклад вбивство з необережності чи вбивство в стані сильного душевного хвилювання. Також треба проводити роз'яснювальну роботу із суспільством, знімати соціальні рекламні ролики, документальні фільми. Пояснювати, що жорстокість не виникає на «рівному місці». Вона культивується в сім'ї, коли батько знущається над матір'ю на очах дітей. Коли матір дозволяє над собою

знущатись на очах дітей і нічого не робить для вирішення проблеми. Вона культивується в суспільстві, коли всі закривають очі на знущання, які кояться поряд, бо ще їх не стосується. Тому питання виявлення жорстокої поведінки, це задача не тільки держави а й кожного члена нашого суспільства.

Використані джерела:

1. Конституція України.
2. Кримінальний Кодекс України від 15 квітня 2001 р.
3. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» № 2 від 2 липня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>
4. Смілянський Я. Г. Обстановка вчинення умисного вбивства з особливою жорстокістю / Я. Г. Смілянський // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 83.
5. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7 лютого 2003 р. // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – С. 202-213.
6. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7 лютого 2003 р. // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – С. 202-213.
7. Короленко М. П. Кваліфікація і класифікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2002. 189 с.
8. Кузнецова Н. Ф. Вопросы квалификации умышленного убийства. Вестник МГУ. Серия право. 1961. № 2. С. 44-45.
9. Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – С.231-246.

*Шилінгов Володимир Сергійович,
кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри
теоретико-правових дисциплін,
Державний податковий
університет*

ПРАВОВИЙ ВПЛИВ ЯК ОКРЕМА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Загальнотеоретичне дослідження правового впливу дає можливість зрозуміти механізми та напрямки його дії на свідомість і поведінку людей з метою формування та забезпечення правопорядку, соціальної справедливості та стабільності у суспільстві. Метою такого дослідження є з'ясування загальних рис та специфічних особливостей правового впливу як самостійної правової категорії.

Категорії права – це найбільш загальні типові поняття, що вживаються у праві [1, с. 64]. Правові поняття, на нашу думку – це змістовні наукові абстракції, які в лаконічній і водночас концентрованій формі виражають накопичені знання про правову дійсність.

Правовий вплив, його зміст та форми, його співвідношення із правовим регулюванням вже тривалий час перебувають у центрі уваги національної юриспруденції. Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблеми внесли такі відомі вітчизняні правознавці як: С. В. Бобровник, В. М. Горшеньов, С. Д. Гусарев, М. І. Козюбра, С. Л. Лисенков, Л. А. Луць, Н. М. Онищенко, П. М. Рабінович, Т. І. Тарахонич, О. Д. Тихомиров, О. І. Ющик та інші. Серед зарубіжних дослідників слід зазначити: Е. Геллнера, Д. Кейна, Е. Хармса та інших.

Регулятивний вплив права на суспільні відносини полягає в тому, що воно у своїх нормах моделює правомірну (обов'язкову або дозволену) поведінку різних учасників цих відносин. Що полягає у наданні одним учасникам суспільних відносин певних прав і у покладанні на інших відповідних обов'язків, тобто у пов'язуванні їх взаємними суб'єктивними правами і юридичними обов'язками, й тим самим орієнтуючи їхню поведінку в бажаному для суспільства напрямку.

Однак, в реальному житті право чинить на суспільні відносини не лише юридичний вплив, але і вплив соціального, ідеологічного,

психологічного, інформаційного, ціннісно-орієнтаційного та мотиваційного характеру. У зв'язку з цим у юриспруденції озрізняють два явища – правовий вплив і правове регулювання. Для встановлення співвідношення між ними необхідно з'ясувати обсяг термінів “впливу” і “регулювання”. Тлумачний словник української мови інтепретує термін “вплив” як дію, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета, тиск, діяння. Впливати – діяти певним чином на кого- що-небудь [2, с. 528]. Термін “регулювання” походить від латинського слова “regulo” – “правило” і означає впорядкування, налагодження. Регулювати – впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підпорядковувати його відповідним правилам, певній системі [3, с. 886].

Отже, змістовне навантаження цих двох термінів близьке, частково співпадає, але при цьому не є тотожним. Поняття правового впливу за обсягом більш широке ніж правове регулювання, тому що охоплює дію права на суспільні відносини, як на підставі правових норм, так і на основі інших правових засобів і форм впливу неюридичного характеру. Так, сучасні вітчизняні правознавці (С. В. Бобровник, О. М. Мельник, Т. І. Тарахонич) під правовим впливом розуміють взятий в єдності та різноманітті весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових засобів, а правове регулювання це складова частина, форма правового впливу.

На нашу думку розмежування категорій правового впливу і правового регулювання базується на розрізненні понять права і закону. Право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.

Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу і рівність особи [4]. За таких умов правовий вплив являє собою втілення “духу” права, а правове регулювання – реалізацію “букви” закону.

На наше переконання поняття правового впливу має місце тільки в межах природно-правового підходу до праворозуміння, яке

спрямоване на пошуки особливої реальності права та не зводиться лише до державно-владних настанов. Так, якщо юридичний позитивізм, інтерпретує право як творіння держави залежне від державної влади та їй підпорядковане, ототожнює його з “політикою сили”, іншими словами зводить поняття права виключно до поняття закону. Стверджує, що все, що не є законом – не є і правовою нормою. І у такому розумінні будь-яка норма, що не встановлена державою не має значення. А тому, в межах позитивістського праворозуміння можливо розглядати винятково юридичний вплив права, який спирається на примусову силу держави. Такий підхід до праворозуміння знецінює унікальність права як виразника багатовимірного світу людського буття з його різноманіттю ідей і системою цінностей, де окрім правопорядку і необхідності дотримуватися законів люди зберігають постійне прагнення до вищих ідеалів духу – справедливості, свободи, рівності, добропорядності, честі, гідності.

Природно-правовий підхід базується на тому, що є вище право ніж закон, ніж державна влада – це природне право, розумне право, надпозитивне право. Механізм природного права базується на формулі – права людини визначають права влади, і аж ніяк не навпаки. Існують вищі, незалежні від держави принципи і норми, що втілюють розум, свободу, об’єктивний характер цінностей і т.д.

Наведене свідчить, що правовий вплив і правове регулювання є спорідненими явищами, але в той же час мають певні відмінності. Різниця між ними полягає, по-перше, у предметі їх спрямованості. Предмет правового впливу є значно ширшим порівняно із предметом правового регулювання. Він охоплює і такі економічні, політичні, соціальні відносини, які правом безпосередньо не регулюються, але на які воно так або інакше розповсюджує свій вплив. Так, правове регулювання здійснюється за допомогою виключно юридичних засобів, тобто за допомогою механізму правового регулювання. Що ж стосується правового впливу, то він реалізується головним чином за допомогою різноманітних психологічних, ідеологічних, інформаційних, орієнтаційних та інших механізмів, тобто за допомогою переважно неюридичних механізмів. Значна родь у механізмі правового впливу належить правовій свідомості, правовій культурі, правовим цінностям і принципам, процесам правоутворення та правореалізації. Правові

явища, за допомогою яких відбувається правовий вплив на суспільні відносини, свідомість і поведінку людей діють у комплексі, утворюючи єдину, цілісну систему.

Вплив права відображає дію права як у сфері правосвідомості, так і у сфері реалізації права. Він базується на функціональній спрямованості права, зокрема на його інформаційній, орієнтаційній, мотиваційній, регулятивній та охоронній функціях.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що правовий вплив є окремою правовою категорією, значно ширшою у порівнянні із правовим регулюванням. Яка включає в себе як юридичне регулювання суспільних відносин так і дію права на свідомість, поведінку та соціальні орієнтири як окремого індивіда так і суспільства в цілому. Ця сторона правового впливу базується на особливостях права як форми суспільної свідомості, а тому не відрізняється від впливу на суспільне життя інших ідеологічних форм і регулятивних засобів, таких як мораль, етика, релігія, політика та ін.

Таким чином, правовий вплив – це дія права на широке коло суспільних відносин, свідомість і поведінку людей, що полягає: а/в усвідомленні і подальшому відображенні в уявленнях, поглядах та ідеях необхідності впорядкування зазначених відносин і подальшому моделюванні на їх основі зразків належної (бажаної або допустимої) поведінки учасників цих відносин; б/ у конкретних вчинках суб'єктів, спрямованих на реалізацію їх інтересів та задоволення їх потреб. З цього слідує, що право чинить на суспільні відносини не лише вплив юридичного характеру, а й одночасно діє на них в якості психологічного, ідеологічного, інформаційного, ціннісно-орієнтаційного та мотиваційного факторів.

Література:

1. Юридична енциклопедія: В 6 Т. Ред. кол.: Шемшученко Ю. С. (голова ред. кол.) та ін. – К., т. 3. – К-М. – 2001, 790 с.
2. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. – т. 1. – К.: "Аконіт", 1998. – 910с.
3. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. – т. 3. – К.: "Аконіт", 1998. – 927с.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначенні судом біль м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп / 2004. – [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710 04=Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710%2004=Text)

*Шляхов Ілля Сергійович,
аспірант 2-го року навчання
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Якимчук Наталія Яківна,
доктор юридичних наук, професор
кафедри фінансового права
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ЯК РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Україна вже понад 100 днів перебуває в стані війни. Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну стало підставою, що вивела завдання забезпечення національної безпеки й оборони нашої держави на перший план. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 (затверджено Законом від 24.02.2022 № 2102-IX) було введено в Україні воєнний стан – спеціальний тимчасовий правовий режим. Професорка Наталія Якимчук зазначає, що теоретико-правовою особливістю категорії “правовий режим” є розширення можливостей щодо реалізації прав тих чи інших суб’єктів

чи їх звуження [2, 15]. Дійсно правовий режим воєнного стану змінює окремі вже звичні правовідносини надаючи їм нової форми та змісту. Утворюються нові суб'єкти, діяльність яких має тимчасовий характер та першочергово пов'язана з реалізацією завдання забезпечення національної безпеки та оборони.

В цьому напрямку варто звернути увагу на таких спеціально утворених суб'єктів, як військові адміністрації. Військові адміністрації утворюються відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» відповідними указами Президента України. Особливістю є тим, що утворення військових адміністрацій здійснюється шляхом надання існуючим місцевим адміністраціям особливого нового спеціального правового статусу. Зокрема, Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» утворені окремі військові адміністрації. Виходячи зі змісту документа обласні, Київська міська державні адміністрації набувають статусу відповідних військових адміністрацій, а голови таких адміністрацій – начальників військових адміністрацій. Розглянемо окремі питання щодо фінансово-правового статусу таких спеціально утворених суб'єктів.

В юридичній літературі склались підходи, за якими розглядають правовий статус як інтегровану правову категорію, що включає в себе передусім: основні права, правосуб'єктність, свободи, законні інтереси та обов'язки [1, 96].

Досліджуючи правовий статус військових адміністрацій як розпорядників бюджетних коштів варто звернути увагу на наступне.

По-перше, фактично місцеві (обласні, районні та Київська міська) адміністрації отримали тимчасово нову форму – військових адміністрацій, правовий статус яких включає в себе нові повноваження, задачі, обов'язки, права, в той час коли правовий статус місцевих адміністрацій частково “заморожується”. Разом з тим нові юридичні особи не утворюються, реорганізація державних адміністрацій не відбувається.

По-друге, в п. 4 ч. 6 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що начальник військової адміністрації є розпорядником бюджетних коштів. Однак поняття «розпорядник бюджетних коштів» визначене в п. 47 ч. 1 ст. 2 БК України як «бюджетні установи в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних

асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань, довгострокових зобов'язань за енергосервісом, середньострокових зобов'язань у сфері охорони здоров'я та здійснення витрат бюджету». Відповідно, розпорядником має виступати ніяк не начальник, а сама військова адміністрація. Поруч з цим Типова відомча класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету відомча класифікація (затверджена наказом Мінфіну від 20.09.2017 № 793) не містить ознаки такого головного розпорядника, як військова адміністрація.

По-третє, правове становище військових адміністрацій доволі неоднозначне для реалізації їх фінансово-правового статусу як розпорядників бюджетних коштів. Здебільшого права та обов'язки суб'єктів у галузі бюджету в правових актах передбачені у вигляді бюджетних повноважень. Зокрема, «бюджетне асигнування» визначається як «повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження» (п. 6 ч. 1 ст. 2 БК України), а «бюджетне призначення» в свою чергу визначається як «повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів БК України, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування» (п. 8 ч. 1 ст. 2 БК України) [3, 58]. Наприклад остання редакція рішення Київської міської ради від 09 грудня 2021 року № 3704/3745 «Про бюджет міста Києва на 2022 рік» не містить бюджетних призначень Київській міській військовій адміністрації. Також цікавим прикладом є текст розпорядження КМУ від 31 травня 2022 р. № 433-р «Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для ліквідації наслідків бойових дій в м. Києві» яким з метою ліквідації наслідків бойових дій та відновлення інфраструктури в умовах воєнного стану, виділяється Київській міській державній адміністрації (для Київської міської військової адміністрації) 200 000 тис. гривень. Потім ці призначення були перенаправлені Міністерству розвитку громад та територій для Київської міської державної адміністрації (Київської міської військової адміністрації) згідно до розпорядження КМУ від 17 червня 2022 р. № 492-р.

По-четверте, реалізація правового статусу розпорядника бюджетних коштів, військової місцевої чи державної місцевої адміністрації здійснюється з огляду на модифікацію правового статусу місцевих адміністрацій, що відмежовується за рахунок спеціального завдання та правового статусу суб'єкта залежно від того, при якому спеціальному правовому режимі суб'єкту доводиться реалізовувати свій правовий статус [2, 16].

В підсумок, для приведення у відповідність до бюджетного законодавства рекомендуємо внести зміни до п. 4 ч. 6 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» і викласти його в такій редакції: “4) військова адміністрація є розпорядником бюджетних коштів, що діє в особі її начальника”.

Література:

1. Панчишин А. Поняття, ознаки та структура категорії "правовий статус" / А.В. Панчишин // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 95-98. – Бібліогр.: 9 назв. – укр.
2. Якимчук Н. Поняття "правовий статус", "правове положення", "правовий модус" та "правовий режим": теоретико-правовий аналіз / Н. Якимчук // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 11-18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2013_3_4.
3. Якимчук Н. Структура правового статусу розпорядників бюджетних коштів / Н. Якимчук // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 1. – С. 54-63. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2010_1_11.

*Якимчук Наталія Яківна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового
права Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

СУБ'ЄКТИ ОДЕРЖАННЯ БЮДЖЕТНОГО ГРАНТУ ЯК УЧАСНИКИ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Реалії сучасного бюджетно-правового регулювання бюджетних програм обумовлені розвитком механізмів, що базуються на впровадженні методу програмно-цільового фінансування.

Тенденції трансформації бюджетної сфери свідчать про поступове переведення організацій, утворених органами державної влади та місцевого самоврядування, зі статусу бюджетних установ, які в бюджетному процесі набувають правового статусу розпорядників бюджетних коштів, в статус некомерційних державних (комунальних) підприємств, які в бюджетному процесі діють як одержувачі бюджетних коштів. Це торкнулося таких сфер, як охорона здоров'я, культура, спорт, соціальний захист, частково освіти тощо.

Основною метою такого процесу є створення умов для стимулювання пошуків такими організаціями додаткових джерел фінансування, підвищення ефективності їх діяльності шляхом введення їх в конкурентне середовище.

Окрім цього коло одержувачів бюджетних коштів, яких відповідно до ч. 6 ст. 22 Бюджетного кодексу України (далі – БК України) розпорядник бюджетних коштів уповноважує на виконання заходів, передбачених бюджетною програмою, було розширене шляхом включення до їх числа організацій, утворених в приватному порядку.

Відповідно до п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України одержувач бюджетних коштів (ОБК) – «суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету».

Таким чином, в визначенні поняття дається обмеження щодо суб'єктів, які можуть набути правовий статус ОБК, зокрема це:

- 1) суб'єкти господарювання, поняття та види яких визначені в ч. 5 ст. 55 Господарського кодексу України (ГК України), а тому це:
а) господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління; б) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність як підприємці (ФОП);
- 2) громадські організації;
- 3) інші організації, які не мають статусу бюджетної установи і не належать до числа господарських організацій, зокрема суб'єкти господарювання, які здійснюють некомерційне господарювання (некомерційну господарську діяльність – ч. 2 ст. 3 ГК України), до числа яких належать: а) суб'єкт господарювання державного або комунального секторів економіки у галузях (видах діяльності), в яких відповідно до ст. 12 ГК України підприємництво забороняється законом; б) державне некомерційне підприємство, поняття якого визначено в ст. 75-1 ГК України – «суб'єкт некомерційної господарської діяльності, спрямованої на досягнення соціальних та інших результатів, яке утворюється у сфері охорони здоров'я, соціальній та/або гуманітарній сферах без мети одержання прибутку і діє на підставі статуту», за яким майно закріплюється на праві оперативного управління; в) комунальне некомерційне підприємство (ч. 3 ст. 78 ГК України), майно за яким закріплюється на праві оперативного управління.

Так, аналіз положень п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України дає можливість зробити висновок, що до числа одержувачів бюджетних коштів не можна віднести фізичних осіб, а також фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, не зареєстровані як фізичні особи – підприємці (пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК України).

Поняття ж «бюджетний грант» закріплене в пп. 14.1.277-1 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (ПК України) і визначається як «цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надаються на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги для реалізації проекту або програми у сферах культури, туризму та у секторі

креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах у порядку, встановленому законом. Перелік надавачів бюджетних грантів визначає Кабінет Міністрів України».

Отже, ознаками бюджетного гранту є: 1) цільовий характер надання; 2) має характер допомоги, що надається за рахунок коштів державного та/або місцевого (их) бюджетів, а отже, належність до форми державної допомоги в контексті визначення її поняття в ст. 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 №155-VII; 3) надання виключно для реалізації проекту або програми у сферах культури, туризму та у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах; 4) надання у грошовій формі; 5) безоплатна; 6) безповоротна; 7) надання лише надавачем, визначеним Урядом.

З наведеного поняття бюджетного гранту не зрозуміло, хто ж є його одержувачами. Однак це можна вивести з інших положень ПК України. Так, до одержувачів бюджетного гранту, відповідно до положень ПК України можуть належати:

- 1) платники податку на прибуток підприємств, що впливає зі змісту ст. 140 ПК України, а це платники, перелічені в ст. 133 ПК України, а саме: юридичні особи (окрім неприбуткових підприємств, установ та організацій), фізичні особи – підприємці (ФОП), у тому числі такі, що обрали спрощену систему оподаткування, та фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, які сплачують податок на прибуток підприємств з об'єктів, зазначених у пп. 133.1.4. п. 133.1 ст. 133 ПК України;
- 2) платники єдиного податку, що впливає з положень ст. 292 ПК України (пп. 1 п. 292.1), а це юридичні особи чи фізичні особи – підприємці, які відповідають ознакам, що перелічені в п. 291.4 ст. 291 ПК України;
- 3) платники податку на доходи фізичних осіб, а саме: а) фізичні особи – підприємці, що впливає п. 177.3.2 ч. 177.3 ст. 177 ПК України; б) фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність (ФОП), що впливає з положень ч. 178.3 ст. 178 ПК України; в) інші фізичні особи, що впливає з пп. 170.7-1.2 п. 170.7-1 ст. 170 ПК України.

Отже, коло одержувачів бюджетних грантів визначено в Податковому кодексі України ширше, ніж коло одержувачів бюджетних

коштів окреслено в Бюджетному кодексі України. На відміну від бюджетного законодавства до числа одержувачів бюджетних грантів включено фізичних осіб та фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність.

Зважаючи на те, що одержувачі бюджетного гранту одержують не просто кошти, а бюджетні кошти, і на цільових засадах, відповідно до бюджетної програми, на умовах звітування про їх використання та під контролем за додержанням законодавства, що регулює порядок їх надання (а тому входить до складу бюджетного законодавства), є усі підстави включити їх до числа учасників бюджетного процесу. Питання залишається лише в тому чи віднести їх до одержувачів бюджетних коштів шляхом внесення відповідних змін до п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України, що потягне за собою необхідність відкриття їм окремих реєстраційних рахунків в межах рахунків відповідного бюджету на єдиному казначейському рахунку чи внесення змін до статей 2, 19 та 22 БК України з метою розширення кола учасників бюджетних відносин з тим, щоб ввести до бюджетного законодавства таку правову категорію, як «одержувачі цільової державної допомоги», до числа яких належать і одержувачі бюджетного гранту, якщо суми бюджетних грантів перераховуватимуться прямо на їх банківські рахунки. Проте є неприйнятною ситуація, коли ціла група учасників бюджетних відносин, випадає з під бюджетно-правового регулювання, чи коли певна бюджетно-правова категорія і, відповідно, певна група бюджетних відносин стають предметом регулювання податкового законодавства без будь-якого врахування таких змін в БК України.

*Губіна Світлана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

*Ковальська Аліна Олексіївна,
Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ГРИ

У процесі реформування освіти в Україні, зокрема початкової її ланки, змінюються акценти в пошуках оновлення змісту, методів, форм виховання і навчання успішних особистостей суспільства. Концепція Нової української школи спрямована саме на формування особистісно важливих ключових компетентностей у школярів-початківців, що забезпечують успішність як у освітньому процесі та соціалізації, так і в майбутній професійній діяльності.

Серед якостей, які забезпечують формування означених компетентностей важливим є розвиток «soft skills», що визначається як комплекс навичок особистості, які надають можливість їй бути успішним та високо продуктивним фахівцем у будь-якій професійній галузі незалежно від спеціальності.

Аналіз наукових праць за темою наукового пошуку свідчить, що формування «soft skills» є предметом досліджень психології, соціології, педагогіки та інших наук. Так, означена проблема розглядається в працях О. Абашкіної, О. Більшаковської, Є. Гайдученко, В. Давидової, Н. Жадько, С. Наход, Ю. Портланд, О. Сосніцької та ін. Узагальнення результатів досліджень вказаних науковців дозволяє констатувати, що більшість з них відносять «soft skills» до соціально-психологічної категорії. Зокрема,

О. Більшаковська трактує «soft» як «гнучкість», що передбачає відсутність шаблонності, стереотипності, здатності до змін, відповідно «skills» як компетентність – готовність, здатність у мінливих ситуаціях спиратися на досвід та інтуїцію [2].

Д. Татаурщікова [3] трактує означене поняття як уніфіковані навички та особистісні якості, що підвищують ефективність роботи та взаємодію з іншими людьми. Аналіз нормативних документів, що регулюють освітній процес у початковій школі, засвідчує акцентування як Державного стандарту початкової освіти, так і Типових освітніх програм на формуванні у здобувачів освіти не лише предметних компетентностей з кожної освітньої галузі (умовно «hards kills»), а й спільних для всіх компетентностей наскрізних умінь (за сутністю «soft skills»). До них відносять: «уміння висловлювати думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами» [1].

Загальновідомим є факт про те, що гра, особливо для дітей початкової школи має величезний як виховний, соціалізуючий, так і дидактичний потенціал. Гра, яка несе в собі радість, проявляється у задоволенні, відчутті насолоди, захопленні та інших позитивних емоціях. Іншими словами, радість розглядається одночасно як задоволення від виконання завдання, так і від миттєвого відчуття захоплення, розуміння або від успіху після подолання проблем, задоволення від спілкування з однолітками тощо.

Таким чином, формування «м'яких навичок» у здобувачів початкової освіти є одним із ключових завдань сучасного педагога НУШ. Для його реалізації провідним методом з величезним потенціалом є гра.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvitydokument/>
2. Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів / За ред. Д. М. Зош та ін. DK, LEGO Foundation. 40 с.
3. Татаурщікова Д. Soft skills. [Електронний ресурс]. URL: <https://4brain.ru/blog/soft-skills/>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Самофалова Тетяна Олександрівна,
кандидат державного управління,
доцент, доцент закладу вищої
освіти кафедри економіки та
менеджменту, Харківський
національний університет
імені В.Н. Каразіна*

УПРАВЛІННЯ ЯКІСНИМ ПЕРЕХОДОМ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Якісний перехід у діалектиці – поступове накопичення кількісних змін, які призводять до якісного стрибка. Синергетика, що в сучасній філософській картині світу знаходить своє місце поряд з діалектикою, з свого боку, якісний перехід пояснює унікальною комбінацією факторів, обставин, інтенцій, які, застосовані одночасно, спричиняють якісний прорив.

У державному управлінні розглядають одночасно соціально-економічний, суспільно-політичний, техніко-технологічний чинники змін. Ці області соціального життя, досліджувані і керовані за певних обставин створюють умови якісного переходу на новий рівень управління, що має наслідком нову якість відносин в соціально-економічній системі.

Зміни, пов'язані з формуванням шостого технологічного укладу, наслідки тривалої пандемії, жорстка економічна криза на тлі не виправданої агресивної війни Росії проти України одночасно ставлять завдання і створюють умови виникнення динамічних моделей публічної адміністрації, що зберігають баланси інтересів суспільних, політичних, економічних акторів і в цілому підтримують стан соціальної стабільності в умовах невизначеності, турбулентності та хаосу, спричиненого глобальними трансформаціями зокрема безпекового і геополітичного характеру.

Формами прояву кризового стану є розбалансування глобалізаційних та деглобалізаційних процесів, криза систем глобальної безпеки, що спонукають до швидких і жорстких змін заради життя.

Нова реальність у тому, що кризовий стан став сутністю усіх процесів, що протікають в сучасних суспільствах і торкнувся усіх форм прояву соціального життя людини. Ці відносини набули перманентної трансформаційної якості і потребують відповідних принципів, технологій, механізмів і стратегій управління [2].

Центр Разумкова у березні 2020 р., на початку глобальної пандемії визначив п'ять груп змін після пандемії:

1. Переміщення світового економічного лідерства до Китаю та укріплення його геополітичних позицій, як країни, яка найуспішніше долає пандемічний виклик.

2. Поступове підвищення агресивності Росії на тлі зростання світової ваги Китаю та падіння цін в моменті на газ та нафту.

3. Розвиток робототехніки, інженерії та ІТ-технологій, спрощення логістичних та технологічних ланцюжків та перезавантаження економічних стратегій на основі маневреності та адаптивності виробництв.

4. Переміщення уваги із середньострокових пріоритетів – глобального потепління на подолання наслідків економічної кризи.

5. Зростання кількості авторитарних лідерів на тлі подальшого звуження прав і свобод людини та переформатування міждержавних союзів та об'єднань [1].

У 2022 році слід говорити, що прогнозовані сценарії виправдались. Так, Китай сьогодні конкурує зі США не на підставі певної ціннісно-ідейної моделі, а на тому, чи зможе Китай запропонувати і результативну форму державного управління. Китай, окрім економічної потуги, соціальної згуртованості та громадського консенсусу на основі релігійних і філософських цінностей, сьогодні, на противагу Заходу, пропонує світу нову модель співробітництва «без вчителів та учнів», засновану за взаємній повазі. Експансія останніх 10 років Китаю в Африці саме про це свідчить.

Однак, через військову агресію в Україні формується новий, альтернативний унікальний геополітичний центр тяжіння, сенс якого полягає у тому, що народи хочуть бути поряд з переможцями –

креативними, успішними і рішучими – такий імідж сучасної України, підтримуваний військовими і дипломатичних потугами.

Час показав, що зміни розгортаються на соціальній тканині стрімко і одночасно: безпекові, соціальні, економічні, технологічні, політичні, екологічні «переходи» утворили точку біфуркації, за якою проглядається суперечлива модель багатопольярного світу та результуючий вектор причинно-наслідкового переходу. Одним із критеріїв нової якості в державному управлінні є досягнення неординарної стійкості і адаптивності управлінських систем. Ця неординарна адаптивність може діагностуватись за рівнем політичної, соціально-економічної стабільності у стані хаосу та невизначеності. За цим критерієм здійснюється природний відбір як в системах бізнесу і публічної адміністрації так і в глобальних геополітичних та безпековиз конструктах.

Література:

1. Геополітика пандемії: світ після коронавірусу не буде колишнім. – Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjbyJ2Y5pX1AhXLGewKHQkfC_AQFnoECCAQAQ&url=https%3A%2F%2Frazumkov.org.ua%2Fstatti%2Fgeopolityka-pandemii-svit-pislia-koronavyrusa-ne-bude-kolyshnim-piat-stsenariiv&usg=AOvVaw3y4BHMwEvR134kbM5s1F9u
2. Пандемія коронавірусу – рубікон для традиційної геополітики. – Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjbyJ2Y5pX1AhXLGewKHQkfC_AQFnoECAIQAQ&url=https%3A%2F%2Fdefence-ua.com%2Fminds_and_ideas%2Fpandemija_koronavirusu_rubikon_dlja_traditsijnoji_geopolitiki-683.html&usg=AOvVaw1kNZl2jc9yfpbGGEJ8Jj4p

*Важинська Юлія Іванівна,
студентка Інституту
післядипломної освіти
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ТИПИ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ

Міжособистісні конфлікти бувають різних типів, вони виникають через розмаїття причин.

Конструктивні і стабілізуючі конфлікти відіграють інтегративну роль в оптимізації організаційної структури персоналу. Відомо, що за певних причин конфлікт об'єднує людей, стимулює ефективний вихід із становища, що склалося. Прикладом конструктивного конфлікту можуть бути протиріччя у творчих колективах, що ґрунтуються на предметно-пізнавальній діяльності, коли одну мету досягають різними шляхами. Такий конфлікт обумовлений зіткненням тактики членів колективу.

Неконструктивні міжособистісні конфлікти викликаються такими діями, коли один з опонентів прагне психологічно, словесно «придушити» партнера, дискредитувати його в очах оточуючих. Такі прийоми викликають гнів, шалений опір. Неконструктивним вважають конфлікт, що виникає у розпалі сварки, на засіданні, на зборах, коли людина вступає у суперечку лише тому, що не сперечатися не може. Ця дія – її амплуа, проте, це до певної міри знижує ефективність заходу, що проводиться [1, с. 87].

Стабілізуючий конфлікт спрямований на усунення відхилень від прийнятих колективом норм, правил поведінки, таких типостворюючих ціннісних ознак, як задоволення потреб, забезпечення формальної ролі членів колективу, досягнення влади тощо.

Залежно від змісту конфліктної ситуації, конструктивності конфлікту і ефективності управління ним наслідки можуть бути функціонально-дієві або дисфункційно-недієві.

Функціонально-дієві наслідки конфлікту сприяють усуненню або невілювання причин конфлікту. Дисфункційно-недієві викликають загострення причин, що привели до конфлікту.

Функціонально-дієвий наслідок конфлікту між керівником і колективом, як правило, поліпшує якості прийнятих рішень в результаті зменшення синдрому покірності. Співробітники починають активно висловлювати свої думки, ідеї, які не завжди збігаються з думкою керівництва. У колективі встановлюється певна стабільність у стосунках між керівництвом і членами колективу [2, с. 125-128].

Дисфункційно-недієві конфлікти можуть створити умови, що заважають досягненню бажаного, працівники втрачають інтерес до діяльності. У колективі залишаються напружені взаємовідносини, конфлікт усувається лише за зовнішніми ознаками. Рівень співробітництва та ініціативності знижується.

В стосунках між індивідами мають місце емоційні та ділові конфлікти. Джерела емоційних конфліктів знаходяться або в особистісних якостях опонентів, або в їх психологічній несумісності. Емоційні конфлікти можна вважати діловими, якщо відбуваються внаслідок конкретних об'єктивних причин, пов'язаних зі справою, наприклад, відповідальність за виконання посадових функцій, посадових обов'язків.

Література:

1. Пірен М. Конфліктологія : підручник. К. : МАУП, 2013. 360 с.
2. Довгань Н. Методи управління конфліктами, роль керівника у профілактиці конфліктів. Вісник УАДУ. 2002. № 4. С. 223-227.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Аровіна Марина Павлівна</i> РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АВТОРИЗОВАНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАТОРІВ В УКРАЇНІ.....	3
<i>Велика Олена Володимирівна</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ГЕНЕЗИЗУ ФІНТЕХ-ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	7
<i>Величко Катерина Андріївна</i> ЕЛЕКТРОННЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ.....	10
<i>Діденко Валерія Олександрівна</i> МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	13
<i>Дундук Олена Олександрівна, Артюх Оксана Валентинівна</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ.....	16
<i>Зайцева Марина Ігорівна</i> БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	20
<i>Корнута Олена Володимирівна, Васильківський Ярослав Андрійович</i> СУТНІСТЬ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В ІТ СФЕРІ.....	22
<i>Кохан Сніжана Андріївна</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ.....	24
<i>Кравченко Аліна Сергіївна, Чухліб Алла Василівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ЦІН ТА ТАРИФІВ.....	27

<i>Нікітін Дмитро Віталійович</i> АНАЛІЗ СИСТЕМИ ГЛОБАЛЬНИХ ВИДАТКІВ НА ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКИ У СФЕРІ НАНОТЕХНОЛОГІЙ.....	31
---	----

<i>Савченко Сергій Миколайович, Карп'як Ольга Олександрівна</i> ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	34
---	----

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

<i>Адамова Олена Семенівна</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СПІЛЬНОСТІ.....	41
--	----

<i>Андрухів Олег Ігорович</i> ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	44
--	----

<i>Джуган Вікторія Олегівна</i> ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	50
---	----

<i>Жупник Василь Васильович</i> ФОРМУВАННЯ І ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ ФЕДЕРАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ ХІХ СТ.....	56
---	----

<i>Журило Сергій Сергійович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ПРО ВІДБРАННЯ ДИТИНИ.....	62
---	----

<i>Менюк Дарина Олегівна</i> ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	65
---	----

<i>Сергійчук Владислав Вікторович</i> ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	68
<i>Співак Ірина Вікторівна</i> АТОМНІ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ.....	74
<i>Строга Єлизавета Олександрівна</i> ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ДОБРОСОВІСНОСТІ ЯК ЕТИЧНИХ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЇ ПРАВНИКА.....	77
<i>Чарікова Ольга Миколаївна</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ П. 4 Ч. 2 СТ. 115 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	80
<i>Шилінгов Володимир Сергійович</i> ПРАВОВИЙ ВПЛИВ ЯК ОКРЕМА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ.....	85
<i>Шляхов Ілля Сергійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ЯК РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	89
<i>Якимчук Наталія Яківна</i> СУБ'ЄКТИ ОДЕРЖАННЯ БЮДЖЕТНОГО ГРАНТУ ЯК УЧАСНИКИ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН.....	93

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

<i>Губіна Світлана Іванівна, Ковальська Аліна Олексіївна</i> ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ГРИ.....	97
--	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

<i>Самофалова Тетяна Олександрівна</i> УПРАВЛІННЯ ЯКІСНИМ ПЕРЕХОДОМ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ.....	99
---	----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Важинська Юлія Іванівна</i> ТИПИ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ.....	102
--	-----

Підписано до друку 06.07.2022р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 70 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net